

Tone Čufar

Napadi pri Županovih

Justina je plela njivo. Delo ji je šlo še kar nekam od rok, četudi ni bila trdnega zdravja. Le dolgočas ji je bilo na vso moč, saj ni mogla z nikomer poklepetati, a brez obriranja ljudi je težko živela. Zato ji samota ni prijala. Vseokrog je vladal blažen mir, sonce je prijetno gredo, a iznenada so v bližini bajte zavreščale kure. Justina je vrglo na noge, vsa iz sebe je planila proti bajti in vpila je, kolikor ji je sapa dala:

»Zefa, Zefa, na pomoč!«

Na pragu se je pokazala nekoliko močnejša deklica, njena sestra. Mahala je z rokami in se pomagala predirati Justini, da je bilo kakor bi ju kdo na meh odiral. Pregarjali sta jastreba, ki je predrzno krožil nad bajto in spravljal vso perutnino v preplah. Zefa je pograbila poleno in ga zalučala v zrak, a Justa je samo vreščala od strahu za kure. Stisnile so se po vseh kotih. Da ni bilo deklet, bi si jastreb gotovo katero izbral za pojedino, kakor se je že tolikokrat primerilo. Tako pa je moral odleteti praznih krempljev.

»Sreča, da sem v pravem času pritekla z njive,« se je pohvalila Justina.

»Mojea polena se je zbal,« je ponosno poudarila Zefa.

Potem sta sklicali vso kokošjo družino in jo prešteli. Manjkalo ni nobenega kljuna. Zefa jim je vrgla nekaj zrnja, Justina jih je pa materinsko milovala. V veliko korist so bile kokoši in tudi petelin je bil potreben, vsako jutro je oznanil zoro. Za jajca in kure se je pa tu in tam prikotali kak kovač v bajto.

»Bog ve, kaj bo še z njimi,« je modrovala Justina, »preden bo leto okoli. Vse nam bo odnesel jastreb. Cenc bo moral paziti na nje.«

V mislih je imela brata, ki je še hodil v šolo in so ga doma vpregli za karkoli že. Ta dan je šel z očetom v gozd. Spotoma je zagnal krave na pašo in zvečer sta se z njimi vrnila k bajti. Pri večerji sta Zefa in Justina zaupali svojo skrb očetu, ki ni bil preveč zgovoren mož. Poslušal ju je z resnim obrazom, zajemal močnik in ko sta mu vse povedali, je potrkal z žlico po mizi.

»Zaradi kur je že dosti govorjenja!«

Bil je precej utrujen in ga usoda perutnine ni ganila. Že z rajno ženo se je zaradi nje pogosto sporekel in se jezil, da kure puščajo perje v senu in se zmeraj motovili pod nogami. Ko pa Zefa le ni mogla spraviti jezika za zobe in je venomer dopovedovala, da bo treba nekaj narediti zastran kur, in še ko ji je Justina vneto pritrdjevala, je možko odrezal:

»Jastreb naj jih kar znosi; še ustregel mi bo. Ali pa za kure najamemo pastirja, drugače jih ne otmemo, smo vse preveč pod skalami.«

Borna Županova domačija je stala na samem visoko v hribih. Imeli so nekaj njiv, ki sta jih obdelovali dekleti, dočim je moral oče pogledati za drugim zaslužkom, da so spravili skupaj za sol in petrolej, pa za obleko in kar še mora biti, da človek ne živi kakor divjad. Samotno domačijo so ljudje krstili za Županovo, ker se je stari oče sedanjega gospodarja rad pošalil pred dolinci, da je gorj v hribih sam svoj župan. Sedanji gospodar ni kazal njegove vedrine, Cenc pa je bil bolj žive krvi in gibčnega jezika, samo vselej mu niso dali, da bi govoril. Pomenek o kurah je poslušal s skrivnim nasmehom.

»Ali ste videli danes kaj zrakoplovov?« je na lepem vprašal.

Sestri sta ga debelo zijali in še oče je postrani pogledal nanj.

»Kaj pa ima zrakoplov s kurami?« je vprašala Justina.

»Mislim, da ima!« se je postavil Cenc. »Zrakoplov prevaža pošto, ljudi. Tam, kjer so velike ravnine, sejejo z zrakoplovom žito, drugod pa mečejo bombe nad ljudi. Zrakoplovi z bombami so za nas prav tisto, kar je jastreb za kure. A ljudje se branijo.«

»Kure se ne morejo, nimajo take nameti, zato jih boš pa malo popazil,« je rekla Zefa.

»Kurji pastir pa ne maram biti!« se je branil Cenc.

Zefa mu je požugala, naj se nikar ne punta. In ker oče ni maral, da bi se mlajši upirali, je Cenc molčal ter na tihem kupal lezo na sestro. Ni se bal jastreba in tudi nič kudega se mu ni zdelo, da bi malo pogledal za kurami, le tega ni maral, da bi zvedeli v dolini, kaj mu je Zefa naortila. V šoli bi ne imel miru, kjer koli bi se prikazal, bi otroci kričali za njim, da je kurji pastir. In morebiti bi se ne znebil tega prilimka vse življenje. K sreči je bil kaj malo doma in so kure morale same gledati nase. Smilile so se mu pa vendarle, saj ni bil trdega srca. Ko je bral in poslušal o napadih na mesta iz zraka, je večkrat mislil, kako bi bilo, če bi k njim privozili zrakoplovi in jih zasuli s smrtjo. Kure so pa že doživljale take napade. Kmalu po tistem, ko ga je Zefa navijala, naj bo kurji pastir, je prišel jastreb in odnesel piščanca. Tistega, ki je bil Cencu najbolj všeč.

Zdaj je šel k Zefi v kuhinjo in ji povedal.

»Zaklonišče bomo naredili.«

Zefa je zijala vanj kakor v čudaka, kajti zmeraj je kar na lepem bleknil kakšno tako, ki je nihče ni pričakoval, a jo je moral popreči dolgo tuhtati. Navadno se je izkazalo, da ni bila kar tako od muh. Cenc je čutil, da sestra ne ve, kam bi z njegovimi besedami, pa ji je razkladal, da se

ljudje pred napadi iz zraka zavarujejo. V zemljo izkopljejo rove in se zatečejo vanje kadar je sila.

»Le kdo ti vse to natrobi?« je spraševala Zefa, kajti imela ga je za premladega, da bi vse to že vedel.

»Zakaj pa hodim v šolo?«

»Županov si in boš še resničen župan nekoč, če boš zmeraj modrijanil. Ej, Cenc, prevelika modrost tudi škoduje.«

Cencu je bilo na tihem všeč sestrično priznanje. Hotel se je pa tudi izkazati. K bajti je nanosil kolče in vejave, potem je iztrebil prostor zraven kurnika in je na široko zabli kolče, jih zvezal med seboj z latami. Z vejavjem je naredil streho in stene. Tako so dobile kure zavetišče, kamor se jastreb ni mogel spustiti.

»Pa to ni podzemni rov,« je modrovala Zefa.

»Jastreb tudi ni tako krvoločan kakor so bombardierji,« se je odrezal Cenc. »Nad kure ne bo nikoli spuščal plinov. Samo pred njegovimi kremplji pa so varne pod to streho. In vendar imajo sonce in travo, a še ven gredo lahko.«

V nedeljo si je še oče ogledal vso napravo. Prej ni nič rekel, sinu je kar pustil, naj dela, kar se mu ljubi; zdaj ga je pa zadovoljno potrepiljal in dobrodušno kimal.

»Fant, tole pa ni napačno. Zdaj ne bo več perja v senu.«

Očetu niso bili mar požrešni jastrebi, všeč mu je bilo, da kure ne bodo več v škodo. Vendar so še tu in tam ušle iz zavetišča in se razkodašale po hlevu in seniku. Pa celo jastreb je nekdaj prišel na svoj račun. Letal je nad bajto, se spustil niže, kure so zavreščale, pa niso prišle takoj k pameti in so letele na vse strani, samo v zaklonišče se jih je kaj malo zateklo. Sestri sta Cencu dražili, da se njegov izum ni obnesel. Fant je pa molčal in ko je vse premislil, je odločil:

»Kadar bo kdo pri bajti, jih spustimo ven, drugače jih pa zapremo v zavetišče in se ne bo nikoli nič zgodilo.«

Ravnali so po njegovem in res se poslej niso mogli jastrebi mastiti na Županov račun. Cenc je bil zadovoljen sam s seboj. Ne toliko zato, da mu je nekaj uspelo, kakor zato, da ga niso naredili za kurjega pastirja.

Roman Savinšek: Nosečnica

V 9. številki LISTOV sodelujejo:

Z LITERARNIMI PRISPEVKI: Maruša AVGUŠTIN, Vladimir BRUN, Valentin CUNDRIC, Marjana ČUFAR, Tone ČUFAR, Benjamin GRACER, Ivan JAN, Miha KLINAR z lastno poezijo in prevodi JIHJA WOLKERJA in Vitezslava NEZVALA, Andrej KOKOT, Jelka KOSIR, Jože KOSIR, Marija MENCINGER, Janko MESSNER, Neva MITROVIC, Valentin POLANSEK, Mojca SITAR, Leda STOCCA, SALLY, Crtomir ŠINKOVEC, Slavko TARMAN, Edo TORKAR in Cvetko ŽAGORSKI.

Z LIKOVNIMI PRISPEVKI: akad. slikar Jaka TORKAR s portreji in akad. slikar Roman SAVINŠEK — reprodukcija njegovih slik.

MOŽ s talentom

CVETKO ZAGORSKI

Spoznal sem ga, ko je prihajal v uredništvo. Ne k meni, ki sem samo pisal, marveč k uredniku, ki je imel to funkcijo, da je po kurirju pošiljal moje članke v tiskarno. Mimo moje mize je šel, ne da bi me pogledal in mi voščil vsaj dober dan. Pa tega ni voščil niti uredniku, ko je jezna, kar besnega obraza zagnal na njegovo mizo rokopolis, ko da bi mu rekel: »Žri, pesjan!« A še preden je utegnil urednik prebrati naslov, ga je prišlec še bolj besno pogledal in butnil:

— Honorar!

Ko ni urednik takoj segel v denarnico, je jezni mladenič odsekano pojasnil:

— Brez dinarja sem!

Zraven je nestržno pobobnal po urednikovi mizi.

Delal sem se, ko da se še naprej ukvarjam z rokopolisom pred sabo, in izpod čela opazoval prizorček. Pričakoval sem, da bo urednik odrinil rokopolis in avtorja bolj ali manj ljubeznivo poslal k hudiču, kot se je primerilo že marsikateremu dosti bolj talentiranemu, pa ponižnemu avtorju. Ampak to pot se je izteklo drugače. Urednik se je zaskrbeljeno prijel za silasto bradico, se zagledal v rokopolis pred seboj, si snel očala, jih zbrisal in si jih spet nataknil.

— Hm, — je nazadnje zini v zadregi, — veš, to ni tako preprosto. Izplačujemo šele ob obračunu številke...

— Se pravi, naj crknem? — Je vprašal avtor obupano, ko da je zadnjič pokazal glavo iz vode. — Ob izidu številke predlagamo uredniku honorarje, — je skušal urednik z blagim glasom pomiriti avtorja in odvrtiti nesrečo. — Glavni jih odobri, tajnica sestavi honorarno listo, kurir jo odnese v knjigovodstvo...

— Knjigovodja jo odobri, tajnica knjigovodstva jo prepiše, kurir jo odnese bogu očetu... Jaz pa naj crknem, tačas ko boste opravljali vi vaše birokratske zakramente! — Je zakričal avtor z grozečim glasom in še bolj grozečim obrazom.

— Poskusil bom, vse bom poskusil, obljubim ti, — se je prestrašil urednik in odšel z rokopolisom v roki iz sobe, urejat avtorjeve finance in mu reševati življenje. Medtem je avtor koračil kot obsejen po sobi gor in dol ter brundal:

— Kaj pa imam od te države? Prekleta država! Preklet dan, ko sem se rodil genij temu bedastemu narodu!

Ves čas sem sedel negibno in le od časa do časa plašno dvignil pogled z mize. Ubogi avtor, sem si mislil, kako ga pesti to naše življenje! Se zmešalo se mu bo. Ponudil bi mu posojilo, pa sem se bal, da bi ga užalil. Zato sem ostal še naprej na videz zatopljen v delo, radoveden, kako se bo stvar iztekla.

Avtor pa je postajal vse bolj nestrpen, tako da sem se že zbal za svojo varnost. Na srečo se je še pravi čas vrnil urednik, pritekel je, srečnega obraza mahal z nekim listkom in zaklical:

— Posrečilo se mi je! Sam glavni je podpisal! Za nikogar drugega ne bi storil tega! No, stopi s tem v blagajno, ljubček!

Avtor je ježno iztrgal uredniku nakazilo in se pogladil iz sobe.

Urednik je vidno olajšan sedel nazaj za svojo mizo, preden pa se je spet zatopil v branje svojih člankov, je z globokim vzdihom, kot iz najgloblje ga spoznanja šepnil sam zase:

— Tak talent!

Fant s talentom je prihajal potem še večkrat, po enkrat pa tudi po dvakrat na teden. V urednikovi mapi so se zbirale črtice in novele, da bi lahko samo z njimi polnili časopis. Urednik je priskrbel talentu večjo akontacijo, da bi mu pomagal na noge. Potem je talent nehal prinašati rokopolise, pač pa je še prihajal od časa do časa in povabil urednika na važen literaren pomenek, s katerega se je vračal le-ta šele okoli poldne in so odšli tistega dne moji rokopolisi v tiskarno brez njegovega blagoslova.

Vtem je izšlo že nekaj talentovih črtic z njegovim imenom v poudarjenem okviru in zelo moderno ilustrirana, vse v nekih vijugah, konicah, bradavicah in trapezih. Tekst ni bil slab. Ekspresionističen, hipermoderen — nekako iz časa po prvi svetovni vojni.

Medtem sem zvedel o njem, kar me je zanimalo: ime, starost, poročen in ločen in spet poročen, a že planira novo spremembo; na srečo brez otrok; oče neznan, mati kot snažilka sama preživljala štiri otroke in pri petem umrla; otroci so prebivali vojno na cesti in njih usoda je bila različna: eden je dirjal po vojni z mladinske akcije na akcijo, drugi pobegnil čez mejo, sestra je čakala odjemalce pri Slonu in prenočevala v Peau d'Outiqueu (izgovori: Podutik pri Ljubljani). Vse to je zbuvalo sočutje in simpatije do fanta, ki se je odločil za umetniško poslanstvo in žrtvovanje narodu. Zato ga je bilo treba podpreti, razumeti in potrpeti z njim.

V glavnem se razmerje od njega ni spremenilo niti potem, ko se je zglasila v uredništvu stara gospa in pokazala orumenelo številko »Žika« (reklamne revije tovarne kave »Žika«) izpred četrst stoletja: njen pokojni mož je kot študent po prvi svetovni vojni, ko se je bil vrnil bolan s fronte, objavil v »Žiki« črtico, ki je izšla zdaj pod drugim imenom v našem časopisu. Gospa je želela popravek in honorar.

Dokaz je bil jasen in urednik je povabil fanta s talentom na pomenek. Delikatne zadeve nista obravnavala v pričo mene, ampak sta šla v kavarno. Pomenek je moral biti dolg, ker se je vrnil urednik ves mačkast v redakcijo šele drug dan proti poldnevu. Naslednje dni sem si po več urednikovih pomenkih z drugimi uredniki ustvaril takole podobo: fant s talentom je ogorčeno ugovarjal, ko pa je zagledal »Žiko«, se je zarežal: »Hoho, to sem vas potegnil, vi tepci. Baba vas je morala opomniti, sami sploh ne bi nikoli odkrili! Hotel sem vas preskusiti, če ste kaj doma v literaturi!«

Pogovori sem, pogovori tja, dejanje je bilo obsojanja vredno, ampak upoštevati je bilo treba tudi olajševalne okoliščine: revščina, cesta, pomanjkanje vzgoje, vojna... predvsem pa fantov talent. Navsezadnje ga vsak pravi talent kdaj polomi. Čim večji talent, bolj ga polomi.

Poslej ni več prihajal v naše uredništvo. Pridružil se je literarnemu krožku nekih mladih talentov — vmes so bili sinčki in hčerkice funkcionarjev kot tudi starih meščanskih družin — ki so sklenili, da zbrisejo s tega planeta večerajšnji dan. Zakaj tudi ne? Mladina ima pravico, da je revolucionarna, kritična do preteklosti in tudi nekoliko predrzna. Zato je izdajala ciklostilen listič z domiselnim naslovom: »GENI(T)ALNOST«.

Fanta s talentom sem potlej srečaval na cesti in v kavarni. Včasih samega, zmeraj pa z besnim, surovim obrazom — revež gotovo neznansko trpi, sem si rekel; včasih je bil v družbi vrstnikov, ki pa niso imeli besnih obrazov, pač pa so se mi zdeli nasprotno medli, kar samomorilsko blazirani; zmeraj so se zavzeto, skoraj zarotniško o nečem prepričevali; mimo mene je hodil zmeraj kot mimo avtomata za žvečilni gumi, veličasten v svojem hesu in tugi — nekoč pa se je zgodil čudež — ustavil se je pred mano, ubogim črvom v prahu domovine.

— O, čiro! — me je poklical, kakor me kliče le nekaj prijateljev. Obenem se je v hipu ves spremenil, ko da je potegnil iz žepa drug obraz: prijateljski, dobrodušen, mil, da sem onemel in se pozabil vprašati, od kod ta nenadna sprememba, in od kdaj me sploh pozna, ko pa še nikoli ni blagovolil pogledati mojega nevrednega nosu in spregovoriti z mano besedico. Ampak že mi je položil roko na ramo in me med poplavo besed, ko da nadaljujeva večerajšnji pogovor o literaturi, kritiki in ženskah, obrnil v lokal in že sva sedela in imela pred sabo žganje, črno kavo, vino, pivo in kisló vodo.

Res, očaral me je, toliko lepega in zanimivega je znal povedati, vse v čudovitih podobah, primerih in obratih; sama duhovitost, ljubeznivost! Zadržal sem njegovo roko v žepu in z zadovoljstvom plačal ceno. Ko pa sva bila na cesti, ga je nenadoma obsedla nervoznost, hlastno je pogledal na poštno uro in se spomnil, da mora pohiteti na randi. Strašno se mu je mudilo, toliko da si je v naglici še utegnil sposoditi tisočak, ki mi ga bo

zagotovo vrnil pojutrišnjem od pol enajstih v istem lokalu, ker da dobi ob desetih honorar.

Minilo je nekaj mesecev in kadar sva se srečevala, je spet gledal besno in užaljeno mimo mene, ko da sem kitometski kamen ob njegovi veliki poti. Potem pa spet presenečenje.

Pozvonilo je in s praga se mi je ljubeznivo smehljajal njegov široki, mladi obraz. V hipu me je povsem razorožil in zmehčal. Sprejel sem ga kot izgubljenega sina. Na mizo sem znosil kar sem imel v šrambl, in dobro mi je delo, ko je izginjalo v njegov mladi želodec vse razen krožnikov, kozarcev, pribora in zobotrebec. Ubogi fant, sem si mislil, bogve kako ga pesti to naše neusmiljeno življenje. Vidiš, pa le ni tako slab, zmeraj je treba verjeti v človeka, sem si rekel: zdrnilo se je v njem človeško, prijateljsko čustvo.

— Ne mislite na tisto posojilo, že zdavnaj sem pozabil, — sem ga poskusil potolažiti, pa me je debelo pogledal, ko da se mi meša, in se začel razgledovati po slikah in stenah. Žal imam le nekaj Pirnatovih in Klemenčičevih partizanskih grafik, a vsak list imam rad kot tak ljub obraz, ki ga lahko pogledam, kadar mi je pusto. Naj si jih ogleda, sem si mislil, koristilo mu bo. On pa se je ustopil pred vrpo grafiko — partizansko s titovko na glavi in kito čez hrbet — in si zavlečeno, otožno zažvižgal začetek popevke »Bele rože iz Aten...« Potem je šel do druge slike — utrjena partizanska kolona v snegu — in si piskajoče, visoko zažvižgal začetek pesmi »Hej brigade, hiti...« In tako naprej. Jakopičeve rože je počastil z »Na planincih« in Groharjevo Pomlad z Avsenikovo polko. No ja, sem si rekel, fant je tudi glasbeno nadarjen, vesplošno talentiran.

— Saj! — je zini nazadnje nekam pomilovalno, ko da ni vredno besede, me pogledal obenem usmiljeno in prezirljivo, potem pa mahoma rekel resno, kakor da vendarle pričanja tehten pomenek: — Nad vami stanuje mlada gospa z enim otrokom, a ne? Lepa gospa z možem idiotom, jo poznate? Brihtna ženska, eksistencialistka, brez predsodkov.

Poznal sem jo, a da bi bila eksistencialistka, se mi doslej še sanjalo ni. Rada se je nosila po modri, hodila v pisarno, vodila otroke v vrtec, tudi mož je hodil nekam na delo, a da bi bil idiot, tega doslej še nisem vedel.

— Vsa neumna je name. Nora je na umetnike, po nesreči pa zanosila s tem bebcom. Haha! Imate kakšno metlo, ja?

Pa si je že sam poiskal metlo za vrati in z ročajem potkal po stropu. V odgovor so se oglašili trije udarci.

— Na videž! — mi je zaklical navdušeno in se ves iz sebe pogladil navzgor po stopnicah.

To se je ponovilo še nekajkrat in priznal sem, da ljubezen res ne pozna meja. Radoveden sem bil le, kako se bo izteklo. Želel sem fantu in njegovemu talentu vse najboljša pa mu predlagal, naj si poskusi življenje z ljubljeno žensko nekako urediti.

— Haha! — se mi je zarežal kot kompletnemu bedaku. — Zdaj vzdržuje ona mene, potem bi pa moral jaz njo!

Onemel sem, obupal pa še zmeraj ne. Zdelo se mi je celo, da se med nama le pletejo neke človeške, prijateljske vezi. Menil sem, da ni človeškega bitja, ki mu s potrebnostjo in razumevanjem za njegove težave in nagnjenja ne bi mogli priti do živega, mu staliti led okoli srca. Verjel sem v fantov talent in v to, da se bo naložba v ta talent še bogato obrestovala. Pisal je zmeraj boljše; s precejšnjim darom za opazovanje in kritičnim očesom je upodabljal ljudi povojnega časa in njih odnose v razmahu samoupravljanja. Izraz je bil sicer podoben zdaj temu zdaj onemu pokojnemu svetovnemu klasiku modernizma, ki je postal moderen pri nas šele zadnja leta, pa nič zato. Samo blazirani literarni zgodovinarji uživajo nad tem, da z odkrivanjem vplivov znitujejo svoje pisce sodobnike.

Toliko sem se ukvarjal z njim in mu popuščal, da sem ga pričental imeti rad, čeprav sem z žalostjo v srcu dognal, da je vse, kar počneta, preračunano na gmotno korist. Niti ne mislim, da bi počnjal to zavestno; njegov spretni, kar genialni način, kako dosegať svoje blizu zastavljene cilje, pristojam bolj instinktu. Kot kak rokohitrec je pritegnil vso pozornost svoje trenutne žrtve — pa naj je bila ženska, urednik, prijatelj ali slučajen znanec, katerega uslugo je potreboval — na zanimivo igro svojih ust, jezika, oči, vsega obraza, rok, prstov in po potrebi tudi nog, žrtve omamil, potem pa ji z nenadnim prijemom od zadaj ali od strani v hipu zavil vrat, tako da ni čutila prvi hip nobene bolečine, ampak mu je bila celo hva-

ležna za slasten objem. A tudi to sem mu odpustil in opravičeval z usodo čestne živalce, ki jo je življenje prisililo, da je postala zvičana, če se je hotela ohraniti pri življenju. In nazadnje — ali ga ne bi moglo celo to njegovo iskanje koristi navesti na to naše življenje? Ščasoma ga bosta menda minila lakota in nezaupanje in bo dozorel v odgovornega človeka...

— Kaj sem jaz kriv, če sem taka baraba? — me je zavrnil nekoč, ko sem ga poskušal pokarati zaradi neke falotarije. — Takega so me naredili. Ob kakšnih vrednotah pa smo rasli mi mladi?

Nisem mu ugovarjal, deloma sem mu moral dati celo prav. V takem zagovarjanju sem videl celo skrito željo, da bi vendarle splaval na trdnjša tla.

— Veste kaj, — sem mu predlagal, — v nedeljo sem namenjen v Podgorje, tam imam strica. Povabim vas s seboj.

Moj namen je bil, da tega velikega otroka ulic in nočnih lokalov popeljem v naravo, med polja, pod mokro visoko nebo, k bistrim studencem, pod stene, kjer se počuti človek tako majhnega in mu splahne njegova ošabnost.

Privolil je in tako sva se dobila v nedeljo na peronu in se odpeljala do Duplice. Vozovnice sem vzel za eno postajo bližje, tako da bi hodila kako uro peš. Hoja med rosnimi njivami bo vplivala nanj, sem menil. Pretegnil se bo, prezračil — zdrav duh v zdravem telesu. Ko bo zaduhal planine, bo šele spoznal, v kakem gnoju je živel in bo kot srnjak zahrepenel po čistem zraku. Sodil sem po sebi, ki me nobena reč bolj ne pomirja in navdihuje kot takale hoja skozi vedro jutro s pogledom na ta prelepi kos domovine pred seboj: ravno polje, z leve in desne obdano od zelenega gričevja, ki ga spredaj zapirajo beli vrhovi Alp. Z vsakim korakom se mi bližajo in lahak postajam ob želji, da bi stopil mednje in postal tam gori čist in svetel kot oni sami in azur nad njimi.

Stegnil sem roko proti planinam in hotel izpovedati nekaj tega čustva, obenem pa mu predstaviti imena sedel in vrhov: Kamniško sedlo, Kokriško sedlo, Brana, Planjava, Grintovec... On pa je le za hip mrko pogledal tja.

— Kamen, — je pribil. »Nič drugega ko kamen! Prekleti kamen!«

Ko mi je postal molk že mučen, sem poskusil napeljati pogovor na literaturo.

— Juš Kozak neke piše, da umetniku njegovo ustvarjanje pravnava konflikte v življenju...

— Kozak je star idiot! — je bruhnil. Z mahanjem in jezo mi je začel dopovedovati: — Vse to je romantika! Laž! Veste, kdaj se je začela slovenska literatura? Ko sem nesel vse te Cankarje, Zupanciče in Kozake na Odpad in si kupil cigarete pa v njihovem dimu napisal svojo prvo prozo.

Komaj sem zadrževal smeh in malo je manjkalo, pa bi ga bil vprašal, če ni bila tista prva proza mogoče iz »Zlike«. Ampak nisem ga hotel užaliti. Prišla sva do nekega visokega, še nedograjenega industrijskega objekta in mladi talent je preskočil z literature na gospodarska vprašanja:

— Vse sama laž! Socializem, industrija, pot v komunizem! Ljudstvu je treba svoboda! Svoboda, svoboda! — je zaklical s preroškim glasom.

Potem je tako dolgo govoril o svobodi, da sva zavila s ceste na stezo in jo mahnila proti vasi s cerkvijo in pokopališčem na vzpetini. Pod vasjo zaustavim korak pred križem ob poti in se kot prej neštetokrat zagledam v razpetega lesenega Kristusa, ki mu že kdove koliko desetletij dež izpira rebra in ranjene noge. Še kot otroka me je prevzemal njegov pomirjeni obraz, s katerega smrt ni zbrisala trpljenja in muk. Najbolj pretresljiva pa je bila rana, ki jo je zasekal v Kristusovo glavo prvi med umetniki — čas: kot da se je sekira zasekala v glavo, je zevala rana v obliki trikotnika čez vso levo stran čela v levo oko... Ščasoma sem bil očistil njegovo podobo mističnosti in odkril v njej človeške, ljudske poteze — muko našega človeka, ki jo je skozi Kristusa v lesu izpovedoval ljudski umetnik. To bi rad dopovedal tudi temu fantu s talentom. Ustavil bi se rad pred to in ono hišo, pokazal prelep rezljan hodnik okoli gospodarskega poslopja, spominsko ploščo, na kateri se je že davno pokojni gospodar zahvalil za srečno vrnitev iz prve vojne, pa zanimiv napis na pokopališču: »Tukaj počiva Jožef Ogrinec, oče šestih otrok, bivši podgorski župan, ustanovitelj bralnega društva, umrl 22. vinotoka 1875...« Pa sem opustil vse take lepe namene, ker sem razbral s fantovega obraza, da je romantike sit, pač pa kruha lačen in utrujen na smrt.

Zavila sva torej k stricu. Doma pa sta bili le teta in njena petnajstletna vnukinja Verica, lepo raščena deklica črnih oči in s črno hito čez hrbet.

Fant s talentom je teto, ki ji je bilo resda že petdeset let, ampak bi se po postavnosti in lepoti lahko merila še z marsikatero dosti mlajšo mestno gospo, le ošini s pogledom, zato pa se ves predružen, sladek in mehak, nasmejan in raznežen sklonil k deklici, toliko da se mu niso sline pocedile iz režečih se ust.

— Joj, kako lepo kitko imaš! Pa te očke! — je dvoril z zameznim glasom, pridružen. Deklica, ki drugače ni boječa, se je začela izmikati in se plašno ozirati po teti. Pa jo je zgrabil v obe šapi, jo dvignil visoko v zrak, potem pa stisnil k sebi, da je od strahu zacvilila in so ji očke izstopile.

S teto sva bila v zadregi — ona takih ljubeznivosti ni bila vajena, mene pa je obšel srh od spoznanja: »Kakšna strašna lakota! Se bo kdaj nastila ta lakota?«

Otrokov vrišč in otepanje sta ga nazadnje le streznila, da je sedel za mizo. Celotni razgovoril se je in še kar spodobno: nekaj o vremenu, pa kako lepa je vas — jaz sem pa že vedel, da mu to prijaznost narekuje želodec in da se hoče teti prikupiti. Medtem ko je nalivala žganje, mi je pripovedovala vaske novice: o trindvetdesetletni sosed, kako je še krepka — bere brez očal — pa kako je vzredila sama tri otroke, ko ji je mož v prvi svetovni vojni padel: na dnino je hodila, pa si ni upala malice pojesti, ampak jo je nesla domov in razdelila otrokom; o vaščanu, ki je leto dni garal v Nemčiji in vrnil s avtom, zdaj pa se na Starem gradu prekucnil v jarek, da leži v bolnici... Povedala je še, da je državno posestvo razširilo svoje meje, pa da so poruvali nekaj hrušk, ki so rodile vsako leto take (z rokami je pokazala) sadeže. Fant s talentom je sočutno odkimaval in pripomnil, da hočejo pač zemljo in kmeta uničiti, jaz sem pa lahko le molčal in odložil pomenek s teto na primernejši čas. Vtem je postavila teta na mizo veliko skledo zabeljenih žgancev in pred vsakega skodelo mleka in štiri velike žlice.

— Saj tudi midve še nisva zajtrkovali, — je rekla in sedla z Verico, ko še ni prišla do besede, nama nasproti. Toda nismo še utegnili prijeti žlic v roke, ko je fant s talentom že objel skledo z obema šapama, si jo pritegnil predse in se začel na vse pretege zalagati. Ostali trije smo gledali in bilo nas je sram, posebno mene, ki sem ga pripeljal. Saj teta ni skopuška, v veselje ji je, če imaš pri njeni mizi tek — ampak tole zdaj je bilo nekaj drugega. In ko sem tako gledal tega fanta s talentom, me je obšel strah — kaj če je ta lakota v resnici brez dna in če je takih fantov s talenti še več na tem svetu in če jim bo naš socializem dajal tako potuho. Kaj bo potem s tem socializmom.

Skleda je bila velika, pa se je vseeno kmalu pokazalo dno. Ko je bilo na dnu le še nekaj ajdovih grud, jo je porinil na sredo mize, se zravnil in nas sito, začudeno pogledal, ko da nas je šele zdaj opazil. Teta je vstala in odnesla skledo v kuhinjo, Verica je stekla za njo. In ko ju delj časa ni bilo na spregled, sem vstal še jaz.

— Greva, — sem rekel precej neljubeznivo. Spotoma sem stopil v kuhinjo in našel teto ob štedilniku, kako tolaži Verico. Prosil sem teto, naj ne zameri.

— Oh, saj ni nič, samo ne vem, s čim naj postrežen... — se je opravičevala.

Ko sva odhajala po stezi navzdol iz vasi, je naenkrat zagodrnjal nekaj o preklelih kmetavzlih, a ko sva bila vstric Kristusa, je obstal, pobral kamen, ki mu je ležal pred nogami, in ga z vso močjo zalučal v Kristusa, da mu je odletela glava in se skotalila v jarek. Prvi hip se sploh nisem znašel, potem sem se ozrl okoli sebe, če naju ni kdo videl. Nikogar ni bilo, zato sem skočil po glavo in jo skril pod suknjič.

Skoraj stekel sem proti Kamniku in pustil fanta s talentom na polju, naj odklama, kamor hoče. Ze vse leto se pripravljam, da bi šel k teti in se jima opravičil, pa vrnili Podgorju Kristusovo glavo, ampak ne vem, če bom kdaj zbral toliko poguma in volje.

Glava leži v predalu in skrivaj jo vzamem kdaj pa kdaj v roke: iz vratu, kjer je bila odlomljena, ji štrle treske, in zdi se mi, da rana v čelu zmeraj bolj zeva in se v mrtvi, upadli obraz zmeraj globlje in globlje režejo brazde trpljenja in muk.

P.S. To črtico sem napisal pred dvajsetimi leti. Od takrat se je razvil fant s talentom v pravega moža s talentom, genija in skoraj že klasika. Mimo mene hodi seveda spet kot mimo avtomata za buble gum. Seveda, kako pa bi drugače mogel postati tako uspešen. Požel je že nekaj lepih literarnih nagrad, dosegel zavidljiv standard in spravil svojo prvo ženo v umobolnico. (O kulturi in socializmu pa rajši ne premišljam več. So že drugi vse premislili in me tudi primerno poučili.)

Jelka Košir Nenavadno

Pravzaprav je smešno hoditi po osmih nogah, korenine so nezadovoljne! Če takrat voda ne bi bila tako prismojena mokra, bi prej našla pot. Potok je skrtil obraz pod tiste tri ure čakanja, ko se je mračilo. In vrba je preklinjala, toda tisto vejico sem že davno vrgla skozi vrata razočaranja — ne morem pozabiti: tekson se na soncu tako segreje...

Nedeljsko popoldne

Listi trpotca kriče, barva za pleskanje sten ihti, rečni kamni z glasom antimaterije se morajo do jutri naučiti majske pesem. Meni je vseeno, če je tista šipa razbita, in da se zeleni lošč kruši; raje mislim na to, da se jezero še ne bo izsušilo in na ključ, ki je pozabljen ostal doma in na mravlje, ke lezejo po ledjih — in da se storži tako čudne barve.

V hrumečo daljavo me črna pošast je odvela, V luči si čakaj, dokler ni slika blestela v svetniškem sijaju brez dimenzij. Veter viharje odnašal je iskre in solze in lik tvoj blesteči sredi teme v rdeči svetlobi slovesa toneč — — — in tema je zastrla z atomi ledene daljave mogočno obzidje varne pomladi v tvojem objemu in jok v kristalnih v tvojih očeh.

Marija Mencinger Ti, veliki človek

Svet ne bo prav nič lepši, če ga boš gledal skozi stekleni kozarec, prav tisti iz katerega si pil vsa ta leta, dolga manj kot sončna sekunda.

V ovalnem dnu boš zagledal le svojo spačeno podobo, ki jo boš zatopil, ne biš se hotel sprijazniti z dejstvom, da si res tak, ti Veliki Človek.

Leta bodo tekla. Sprijaznjeval se boš s svojo spačeno podobo, a ko se boš z njo sprijaznil, boš že pozabil, da si delček vesolja.

Valentin Cundrič ti in jaz (odlomek)

jaz 11

ni drugega sveta
nobene zemlje niti zvezde
le tvoja glava se vrti
na prstancu praznine
prvo oko: edino sonce
drugo oko: edina luna
in jezik je črv tvoje zemlje
kakšna ruševina glave

roke torej ni
noge torej ni
spola torej ni
le glava brez prisklednikov
in jezik izgovori mesojedo
ki te hoče oviti s listi
ki te hoče razriti
izgovori besedo mesojedo
izgovori drugo mesojedo
ki hoče prvo oviti s polipi
ki hoče prvo razriti
izgovori drugo besedo mesojedo
še dobro da ne sije sonce
še dobro da ne sveti luna
še dobro da beseda
svoj zarod žre

jaz 12

nekoč bila je roka
ki je lomila kruh
nalivala je vino
hodila v goste na drugi svet

križemrok ne morem
križemrok ne morem
ne morem križemspola
samo križemglave

nekoč bila je roka
trgala je epoletke blata
z robčkom spola je šumela
dlake upanja je pulila

bila bila je roka
bila bila je roka
tvoja last in posest
odurna povest

in človek je bil rokamoljka
in ljudje so bili rokobožci
roka miče
roka vleče

boljša roka do komolca v roki
kot pesem na strehi
zdrava zdrava rokopoljka
zblaznela družba je tvoj sad

jaz 13

nekoč bila je noga
podanašnjila se je s prstjo
tista iz smole
tista iz ledu

svet na nožni pogon
se je že vrtel
zdaj se nihče ne vrti
zdaj nič se ne vrti

pod steklom tanke kože
je skrivale koščice v popkih
in še kakšen sluzast cvet
in še kakšen trhel čep

bila bila je noga
bila bila je noga
tvoja last in posest
odurna povest

in človek je bil nogomoljka
in ljudje so bili nogobožci
noga miče
noga vleče

boljša noga do kolena v roki
kot pesem na strehi
zdrava zdrava nogopoljka
zblaznela družba je tvoj sad

jaz 14

nekoč je bilo srce
ta obredni kolač telesa

ta poščavica začasnega
pod stopalom večnosti
potem smo ga popasli
ali prevečkrat razplatili
razobešali po vrvi za perilo
in po kavljih za lanski sneg

hotelo je biti tetiva
tetiva z viteškim repom
v dimnici mesa in krvi
se je nagačilo v laž

bilo bilo je srce
bilo bilo je srce
tvoja last in posest
odurna povest

in človek je bil srcemoljka
in ljudje so bili srcebožci
srce miče
srce vleče

boljše srce v roki
kot pesem na strehi
zdrava zdrava srcepoljka
zblaznela družba je tvoj sad

jaz 15

nekoč je tekla kri
za ljubezen in sovraštvo
zdaj se njeni podplati
tod okoli ne sledijo več

nekoč je tekla kri
iz nje je rasla živa meja
ljudi in mravlje smrti
so drobencljale po njej

tekla je iz vedno polne skleda
iz skleda misli in pojavov
tekla skozi cunjico človeštva
tekla skozi pesek bližnjstva

je tekla kri
je tekla kri
tvoja last in posest
odurna povest

in človek je bil krvomoljka
in ljudje so bili krvobožci
kri miče
kri vleče

boljše kri v roki
kot pesem na strehi
zdrava zdrava krvopoljka
zblaznela družba je tvoj sad

ti 12

hrastiče mesa
in hrastiče duše
črv besede razrije
tako zlepa zgrda

beseda grapava grbasta
me duši
gumena obleka glasu
čez mojo glavo vržena

tebe ne duši
to je tako
ti si obstret besede
njen sijaj in lišp

na zemlji telesa
se dviga kopno mesa
iz morij besede
to je tako

življenje zlepa zgrda
ki se mu posvetiš tako posvetiš
da čiviš z mumijo svojega glasu
s preteklostjo zasenčen

tebe ne duši
to je tako
ti si obstret besede
njen sijaj in lišp

ti 12

zakonska postelja dneva
si tudi ti
tvoje telo in tvoja kri
tako shuda nanaglomata

beseda ploščata karirasta
me duši
zagačnica njenega glasu
me je prerasta

tebe ne duši
to je tako
ti nisi v mesu ograjen
ti si izplul iz sebe

po uri telesa hitijo
kazalci mesa
preko kazalcev duše
to je tako

življenje shuda nanaglomata
hlini tebe samo hlini te
o življenju se le riga
iz prepornega želodca

tebe ne duši
to je tako
ti nisi v mesu ograjen
ti si izplul iz sebe

ti 13

uboga glava poletja
je tako gola
slepa gluha
tako zlepa sprva

beseda zrnata hrapava
me duši
na stebrovniku glasu
bom zgnil

tebe ne duši
to je tako
ker ti si štel preštel
izločal in izbiral

kremplji besede
nohti glasov
kako velika ptica
me kljuva

življenje zlahka sprva
te vabi z zlato roko
te iz ljudske pesmi vabi
vabi te s podganjo vabo

tebe ne duši
to je tako
ker ti si štel preštel
izločal in izbral

ti 14

še prvi korak si
prvi korak rodu
in rod se ne prenagli
tako dosihdob

beseda nabrazdana nažlebkana
me duši
iz čolnov glasov
me oprezujejo in obstreljujejo

tebe ne duši
to je tako
ker ti si peti letni čas
peta stran neba

v nevihti mesa
v nevihti glasov
stojiš nag in skrhan
brez udov

življenje dosihdob
te razobeša po obzorju
in imaš drobovje iz snega
in ga imaš in nimaš

tebe ne duši
to je tako
ker ti si peti letni čas
peta stran neba

ti 15

besedoželjnost
in besedičina
besedoslužje
tako tokraj tostran

beseda pernata valovita
me duši
na privezniku glasov
se premetavam

tebe ne duši
to je tako
ker ti si roka do komolca
v mojem grlu

prsti duše
gredo čez prste mesa
in se jim gnusi
vse kar je človeško

življenje tokraj tostran
je lahko samo še brezbržno verižno
je samo še izlizani tatman
od koder vzletijo mušice

tebe ne duši
to je tako
ker ti si roka do komolca
v mojem žrelu

Vladimir Brun Madrigali

I.

Pojdi
z menoj v korak

svet
v katerega
sva vključena
ni zate
mala

Pojdi
z menoj v korak

s svojimi igrivimi
očmi
komaj razorane
njive
s šalom
noči
v laseh
s korakom
mlade košute
v mraku

mimo tega sveta
mimo sveta
kateri meče
skeleče rapirje
besed
na tvojo pot

pot
med zubljem
in razpelom

Pojdi
z menoj v korak

z menoj
mala
z menoj
v moj
najin
svet

v svet modrine
za najin jutri

Pojdi
z menoj v korak

II.

Postal sem
postal
v svetu modrine
in ti z menoj

Zrl sem v tvoje
igrive oči

in nisem vedel
kam
kam
kam

Sprejel sem govorice
tvojih rok
sprejel
in nisem vedel
kam
kam
kam

Postal sem
postal
v svetu modrine
in ti z menoj
Zagrebel sem vase

in vate
zlit svoje
telo

legel v val
strasti

in pozabil
da človeška
drhal
hodi po dveh

in laja v luno

Nadel sem masko
masko
masko
masko

III.

Igram
na neuglašeno struno
na starem glasbilo
znane note

vaš KLOVEN

Igram
in lajam
v luno

merim korake
v sivini pločnika
pod mrtvim
nebo

in vas ne razumem

Igram
igram
igram

in ostajam
vaš kloven
vaš kloven

IV.

Prekleli ste čas
ko z vami
sem meril
korak

vaš KLOVEN

Prekleli ste moje
ime

da bi pozabili
svoj čas
čas zmot
in laži

Prekleli

za solzo jutri
za solzo jutri

V

Poznam samo en čas
PRETEKLI

Včeraj
še dekle z igrivimi
očmi
razorane njive

danes žena
ki z menoj
meri korak

Žena
porojeni otrok
sedanjosti
s prgiščem
senc in dvomov

Poznam samo en čas
PRETEKLI

en čas
in en prezir

Razpotje

Na razpotju danes
se je ustavil čas

v vejah ne gnezdi
modra ptica

na asfaltu ne odmeva
modri korak
in besede
ne hranijo
modrih korenin

Na razpotju danes
se je ustavil čas

In jutri se ne rodi

Miha Klinar

Okamenela samota

Brodolomec

Nobene roke
Nobene palice
nikjer ljudi

Kamenje
Le sivo kamenje
z valovi ostrimi
z valovi negibnimi
v brezbrežje obzorja
beži

Nobenih kažipotov
Nobenih poti

Brodolomec onemogel
med valovi kamnitimi

brez sledi
brez sledi

se utopim
v morju sivega kamenja

brez sledi
brez sledi

brez znamenja
Nobene roke
Nobene palice
Nikjer ljudi

Pošast

Okamenel morski pes
na kamnitem morju
na kamnitem morju
grenke samote
na razbeljenem morju
v razbeljenem soncu
pregiba

kamnito plavut
Kamenje, ki vanj
me je vrgla usoda
je živa pošast

Suha struga

Reka
presahlih upanj
Nobene vrbe ni
nobene bilke
Nobena ptica
si ne spleta gnezda
v mrtvih vejah
Razbeljen kamen
v prsih me skeli
Nikoli več
ne bom pojoča reka
če vame ti
ljubezni svoje
ne pretočiš

Čeri

Usedlina let
v moji duši
čeri
okamenelih spoznanj
potuhnjenih
sivih
in skritih

pod sinjo gladino
prežečih
na bele konvoje
sanj

Koliko pesmi
spočetih
ubitih
nežpetih

koliko jadrnic
belih

v viharjih
v neurjih

razbitih
Koliko

konvojev belih
na dnu morja

Mrtve zvezde

Ogenj
ki dogoreva

Dim
ki se razblinja

Oblak
ki sameva

na prazni sinjini
neba

Galeb
ki se je ranil

ob sinji gladini,
z zateglimi kriki

samoten umira
na sivih čerch

v neskončni puščavi
morja

Utvara je zarja
ki na gladino

polaga jo sonce
do samotnih čeri

Smrt
ti je sojena:

ne moreš
v višave

ne moreš
v daljave

ki golta jih morje
z žrelom noči

Obzorje
je črno

in mrtve
so zvezde:

drobci
črepinje

razbite sinjine
neba

Med mrtvimi zvezdami
v razbitem prostoru

kot v srcu
razbitem

med sanjami
mrtvimi

tišina
tema

Zavist

Med drobnimi oblaki
drobi se

noč
in ptice

zobajo
poslednje zvezde

kot drobna zrna

Jetnik vsakdanjosti
preklinjam svet

priznan
ob pesmi ptic

in jutro, ki ga
razplamteva veter

žrebec
z zlato grivo

Razkraja me
zavist:

zavidam pticam
svetlo pesem

obsojen
na sivino

v sponah bolečine
zavidam

rožnatim oblakom
sinjo srečo

Zaman z rokami
poželjivo grabim

za zlato grivo
vetra

Vem:

ne ubežim razkroju
ne povzpiem

se k sreči
jetnik nemočni

v sivi ječi časa

Sivi steber

Prežet s sivino
v bolečini

v sivi steber
hrepnim.

V sinjini jutra
težka

siva senca
padam
po dolini
Dan me drobi
in izpodjeda
s posmehom
sivih cest
kot da prosjačim
med ljudmi
berač
za skorjo kruha
A jaz
le roki
dvignil sem
v zenit

za čarkom sonca
da bi ga ponesel
zablodeli ptici
ki se je na poti
k soncu

izgubila
in je spletla
v mojem srcu
borno gnezdo

Zal, sree
ni razcvetela veja

žal, sree
ni dobri gozd

tišine
da bi v prahu

sivega hrumenja
slišal pesem

zablodele ptice
siromak

V hrupu
sivih cest

prežet
s sivino

s ptico v srcu
v nemi steber

kamenim

Kljubovanje

Skalnat otok
sredi morja

slok
kot sadrast kip

kipi
v nebo

Kot star
izstradan

onemogel ribič
se mi zdi

Galebi
venci belih

in otočnih kr'kov
mu obkrožajo

telo

Ob vznožju
morje mu šumi

in se razteza
v nedogled

kot snija mreža
polna

težkih rib

pretečka za
te starčevske roke

Nikoli stavec
ne izvleče je

na breg

In vendar glej:
okamenel

morda že sto
krat tisoč let

in več

v usodo vdan
in vendar ji

nenehno kljubujoč
razbija vsak

uničujoči val
in vsak vihar

že sto
krat tisoč let

in stočno strmi
v beg

belih ptic
in pen

v nemoči
moč

Meditacija

Apnenčasta gora
s komaj vidno

brazgotino
kamnoloma
na pobočju
Dež biča
njena ledja
Dež bje
po nejnih plečih
Udarja
po temenih
s tisoč biči
Vbada
v njeno kožo
tisoč
ostrih igel

Dolbe do srca ji
že tisočletja
piščali drobne
za orgle vetru

Pravimo:

Gora

Navadna gora

Apnenec

siv

brazgotinasto

neizrazen

Kakor kreda

krhek

Potreben rudi

da da železo

in železu

da pretopi se

v jeklo

Potreben še

zidarjem

pri zidavi

O nikoli

ne prevrtamo

z možgani

do skritih jezer

ki spijo v gori

Nikoli do ožili

ki vodijo v srce

če gora

sama

ne odpre

nam rane

do kapnikov

v duši

Vstopam

skozi rano

Oči strmijo:

gora ni ničesar

izgubila

pod biči dežja

in vbodi igel

Vsako

prazno kapljo

napolnila

je s seboj

in se izlila

v kapljah kamenitih

v stebrišču

stalagmitna

in stalaktitna:

v podobe

kipov

Nobena kaplja

bolečine

ne presahne

Nobena

grenka kaplja

V moji duši

raste

stalagmit spoznanja

in se staplja

s stalaktitom

v zahvalni steber:

Nisem prazna kaplja

čisti H₂O

ki izhlapeva

in se spreminja

v oblake bele

ki za bežen hip

so dvignjeni

v nebo

meglena gneča

ki me zviška

bičaš

ti

prazni dež

ki šele

bolečina moja

te oplodi

(1961—1962)

IVAN JAN NEDOKONČAN SESTANEK

Znočilo se je:

Breznikovi iz Gabrja so sloneli ob radijskem sprejemniku in s čudnimi občutki vlekli na ušesa vznemirljive zvoke. Iz aparata v kotu so donele bahavo-kričave nemške koračnice, ki so jih prevlele tenko piskajoče flavte.

To je bilo jeseni 1938, ko so Hitlerjevci zasedli Sudete...

V vasi je bilo takrat še malo radijskih aparatov, zato Breznikovi niso bili sami. Prišli so Rogljevi, ki so jih novice zadnje čase hudo zanimala. Stari Breznik se je rad družil s takimi, ki so politizirali in kritizirali ter pričakovali dogodke, ki naj bi vse skupaj obrnili in razvzvali tako, da bo nazadnje glavno besedo imela Sovjetska zveza.

Toda Rogljevi so nemške koračnice poslušali s povsem drugačnim zadovoljstvom kot Breznikovi. Brezniku ni bilo nič kaj prav, da se nekdo v njegovi navzočnosti in v njegovi hiši navdušuje za Hitlerja.

»Tudi pri nas manjka takega! Kar pogledjte, kaj je naredil iz Nemčije: kruha dovolj, denarja tudi, gospodarstvo cvete! Vse sili v Nemčijo!« se je navduševal mladi Rogelj.

»Druega pa ne vidiš!« ga je skušal zadrževati nejevoljni Breznik.

»Druega?«

»Tankov, orožja, vojske, Hitlerjevih želja!« se bil gospodar že skoraj iz sebe.

To je šele godilo Roglju in Rogljevim.

»S tako armado bo kaj dosegel! Kar pogledjte: vsi se ga boje!«

Breznik se ni več vzdiral in je revsnil:

»Če ti je to tako všeč, pa pohiti k njemu, k Hitlerju!«

Rogljevi so se spogledali, prav tako Breznikovi. In mladi Rogelj je rekel počasi:

»Saj bi šel, pa morda ne bo treba!«

Bilo je že precej pozno, ko je vstopil Breznikov Andrej. Njegov pogled je bil temen, zamišljen, skoraj zbezan. Vse oči so se obrnile vanj in nastala je mučna tišina. Andrej je bil načitan fant in zaradi politike je imel že večkrat opravka z žandarji.

Andrej je nekaj časa molčal, potem pa je padlo iz njega:

»Zaprte že to ogabno glasbo!«

Vsi so ga vprašujoče pogledali. Mladi Rogelj se ni mogel zadržati:

»Vedno imaš toliko čez domačo oblast! Kako, da je naenkrat ta glasba tako grda?«

Brat je medtem že segel po gumbu in spet poslušal Ljubljano, ki je oddajala zadržano simfonijo.

Andrej je Roglja usekal kar naravnost:

»Zato, ker so s to muziko Hitlerjevci zasedli Sudete! Ali ti je zdaj jasno?«

Njegov dvignjen glas je vzpodbodel še Roglja:

»Zasedli, praviš! Kaj pa, če so jih samo Os-vo-bodili!«

V hiši sta nastala v trenutku dva tabora! Andrej je zdaj debelo pogledal in tenko zažvižgal:

»Tak si torej?«

Rogelj se je samo skrivnostno nasmehnil in vsi njegovi so vstali.

»Kaj pa, če se zgodi, da tudi k nam pridejo, Hitlerjevi tanki!« je zbodel Rogelj, ko je že odhajal.

»Ven!« je zarjul Andrej.

Rogljevka je nazadnje še zabelila:

»Še žal vam bo za tole!«

Oče in Andrej sta zdaj z jasnostjo videla, da se bo treba Rogljevih ogibat, kajti njihovi računi niso bili čisti.

Andreju, ki je očitno prišel od nekod, kjer so že govorili o teh dogodkih več, kot je povedal, je bilo hudo, da bi zajokal. Resnično je imel solze v očeh, ko je rekel zdaj samo domačin:

»Hitler je začel, ti hudiči pa kar žare od veselja! Pokvarjeni so in morda celo plačani za to!«

Mama je bila zaskrbljena zanj, ker ji ni bilo znano, kaj vse se dogaja. Le slutila je.

»Saj še ni nič hudega! Ne bodi tako nagel!«

Andrej je zamišljeno gledal predse in nada-ljeval:

»Če bo šlo tako naprej, bom šel s fanti!«

»Kam, za božjo voljo?« Mati je zdaj že uganila kam, a je vendarle vprašala.

»S prostovoljci! Ali ne vidite, da se lahko začne vojna!«

»Aaj govoriš! Ne bodi tako nepremišljen! Saj ni tako hudo!«

»Če ga drugi ne bo, ga bomo pač morali mi!«

Poznali so Andreja, njegov uporni duh in mehko srce, in ostali so tam sklonjenih in zamišljenih glav. Zdal se bodo morali tudi takih bat, kot so Rogljevi.

Mama je hotela to tišino napolniti z nečem, zato je rekla:

»Andrej, spat pojd in umiri se! Bomo že videli, kaj bo jutri. Vse je še tako daleč od nas!«

Z mamo sta bila velika prijatelja, čeprav se je Andrej vedno nečemu upiral, prebiral čudne knjige in hodil po svojih potih, mama pa se je vselej hotela sprijazniti z usodo, čeravno bi bila krivična.

Ni ji šlo v glavo, kako človek tako mehkega srca, kot je bil njen Andrej, ne more verovati v istega dobrega boga kakor ona!

In tudi zdaj Andrej ni mogel mirovati:

»Daleč! Hm! Zapomnite si, tudi nas bo zadelo tako, kot brate Čehi! Rogljevo vprašanje je bila že grožnja!«

Se dolgo so sedeli v sobi, a kakšne rešitve niso našli. Soglašali pa so v tem, da je nemška vojska res velika sila, ki se ji bo mogla upreti samo Rdeča armada. V to so imeli tako veliko zaupanja, kot mati v dobrega, vsestranskega in pravičnega boga.

Nekaj dni je Andrej hodil ves poparjen, v soboto pa se je spet izgubil od doma, ne da bi povedal kam.

V tistih dneh je vrela tudi Ljubljana. Na Univerzi je bilo kot v panju. Okupacija Sudetov ni šla kar tako mimo študentov, ki so se razdelili v več taborov. Študentje so bili nekakšen barometer političnih in vojaških dogajanj, kako potem ne bi reagirali na dogodek, ki je morda pomenil začetek novega, silno obsežnega svetovnega klanja. Vžigalice, ki so ga netile, so bile po njihovem Hitlerjeve čete, ki so že bobnale na Češkem.

Hribarjeva Vera, ki je študirala v Ljubljani, je hitela po oddelkih in iskala tovariše, da bi se z njimi pogovorila o najnovejših dogodkih.

Zunaj jo je potegnil za rokav študent Pavle in izginila sta v temni ulici. Med potjo ji je razložil kako bo nad Gabrjem, nad domačo vasjo poskušala učitelja Lebana. Potem ji je izročil na gosto popisano pismo, ki ga je dobro skrila...

In tudi ona se je tisto soboto odpravila na tvegano in tajno pot...

Orožniški komandir Franjo je dobil naročilo, naj te dni dobro pazi na vse zapisane. Zlasti na učitelja Lebana, na Breznikovega Andreja in vse tiste, s katerimi se bosta kjerkoli spuščala v pogovor.

Zdal se mu je ponudila lepa priložnost, da malo boljše potiplje škodljivca, ki mu hodi v zelje. On se je nekaj let mučil okoli Hribarjeve Vere, pa se ji približa ta bosopeti in uporniški Andrej! A ne le to! Vero je spravil tudi na kriva pota in celo tako daleč, da ji Andrej pomeni več, kot njen oče, veljavni Hribar. Dekle se je z njim sprlo in jo na svojo roko potegnili v Ljubljano! Čudna mladina, ki se krega s kruhom, ki ga ima doma pri očetu več kot dovolj!

Take so bile komandirjeve misli, taki njegovi sklepi in spet se je poglobil v podatke, ki so migljali pred njim na papirju...

Med prijaznim bukovjem rahlo nagnjenega po-bočja, od koder je bilo lepo videti srebrno svetlikačo se Savo, je bilo zbranih že pet ljudi. Največji med njimi, učitelj Leban, je spregovoril:

»Dobil sem sporočilo, naj se danes zberemo tukaj. Napotek za delo bo prinesla Vera, ki pa je še ni! Zelo čudno! Še nikoli ni zamudila!«

»Prav zato. Tudi mene skrbi,« je dodal možak suhega obraza.

Andrej, ki je sedel na štoru, je molčal in pričakujoče gledal v smer, iz katere bi že zdavnaj morala priti Vera. Najbolj zaskrbljen je bil prav on, a tega ni smel in ni hotel pokazati. Vera mu ni bila samo somišljenik, sobojevnik, Vera je bila tudi njegova ljubezen. Sicer se zadrževana, še nedoživeta, zaenkrat še plaha in neizgovorjena, vendar lepa in trdna. Bil je prepričan, da sta oba vedela, kako kdo čuti in komu po vsej svoji notranjosti, po vseh čustvih pripada. A dotlej še ni bilo priložnosti to izraziti, to sprostiti in doživeti.

Leban se je počasi obrnil k njemu:

»Andrej, morda ti kaj več veš o njeni zamudi?«

Andrej je bil že zrel fant, a tako neposredno in nenadno vprašanje, mu je nagnalo rdečico v obraz. Še nikoli ga nihče ni tako ogovoril, še nikoli mu nihče ni tako glasno povedal to tako prikrivano resnico. Končno je bilo to samo kratko vprašanje vendar mu je zvenelo tako, kot če nekdo vprašuje moža po ženi. Pri vsem tem je mislil, da so ti njegovi občutki tako globoko zakopani v njem, da jih kljub občutljivosti tudi Vera le stežka ugiba. Zdal pa ga vprašajo tako, kot bi bil že njen mož! Med temi zreli ljudmi je stal kot nekdo, ki so ga pravkar slekli!

Toda kdo si ne bi želel take družice?! Tako pametne, tako odločne, preudarne, tako lepe! Lepe tako, da mu je bilo tesno, kadar jo je gledal in se je bal, če bo kdaj imel toliko hrabrosti, da ji bo razodel svoja nagnjenja! Bil je brez doživetij, ki bi pomagala razbiti nevidno steno! In če ga je po njej vprašal tak človek, kot je bil Leban, se res ni treba sramovati!

Vendar — ali gre mar za to? Saj mu pripisujejo več, kot ima! Vedno je česa manjkalo ali pa je bilo česa preveč: priložnosti, korajže, čudnih idealov samoodpovedi ali nezaupanja vase! Vera je bila preveč lepa, preveč vzvišena, preveč človek razuma in pravičnosti, da bi jo izgubil po nerodnosti. Čakal jo je in jo hrabil, kot obleko za praznik, ki še ni prišel.

Morda pa je bilo najbolj zadrževalno to, da je bila ona študent in iz bogate hiše, od koder je sicer v posebnih okoliščinah pobegnila, on pa delavec! Čisto ravadni predsodki, ki pa še niso zbledeli. Temu je treba izbiti dno!

A kakšno naj bo življenje po tem oblačnim nebo? Kakšna sreča? Saj zdaj ni časa zanjo! Vsaj ne za take ljudi, kot sta on in Vera!...

Lebanu ni vedel odgovoriti nič drugega, kot da je nekajkrat zmigal z glavo.

Potem je še bolj strmo upiral pogled v smer, od koder naj bi se pokazala Vera.

Končno je nad njimi zašumelo listje! Presenetila jih je Vera, ki se je spustila mednje od zgoraj in ne od tam, kamor je zaplčil oči Andrej.

Roman Savinšek: Za cirkuškim sotorom

Bila je zadihana.
»Za na postaji sem imela lep sprejem. Tam je bil Franjo s tremi žandarji! Morala sem oditi v drugo smer...«

Razumeli so, da je naredila velik ovinek in njena zamuda nazadnje ni niti tolikšna! Morala je zelo hiteti!

Z Lebanom sta stopila za debelo bukev in on je hitro razgrnil papir, ki mu ga je dala iz čevlja. Ko je končal, se je zazri v Vero:

»Ti je znano, kaj piše?«

»Približno, kakaj?«

»Zato, ker ostali ne smejo vedeti vsega. Takoj ga morava uničiti!«

Papir je raztrgal na drobne koščke in ga zažgal. Potem je najprej poskrbel za varnost:

»Te je Franjo opazil, ko si prišla?«

»Upam da ne, toda odkrito povedano, nisem čisto prepričana! Izstopila sem na drugo stran!«

»V redu! ... Vrniva se, da bomo začeli. Že tako smo pozni!«

Potem jo je Leban še vprašal:

»Kako pa je v Ljubljani?«

»Vre. Najraje bi udarili kar na Česko! Posebno študentarja!«

Staknili so glave in izpod rahlo pobarvanih zgodnjih jesenskih bukovih krošenj, so privreli zadržani toni pesmi:

»Vstanite, v suženjstvo zakleti...«

Bilo je kot himna, kot zakletev, kot hrepene, kot bi dvigal težak zastor.

Učitelj Leban je živahno, z rahlo vznemirjenim, a prepričljivim glasom govoril:

»... Nemški proletariat je obglavljen in Hitlerjevi krempelj sega nemočno, kamor se jim zljubi. Češka je primer, ki se ne sme več ponoviti... A Hitlerjevi se ne mislijo ustavljati! To pomeni, da mora priti do večjega spopada. To brošuro — pokazal je brošuro »Hitlerjevi v Sloveniji!« — širite hitro in naj gre iz rok v roke. Policija raje preganja nas, ki razkrinkujemo petokolonaše, kakor da bi udarila po Hitlerjevcih, ki odkrito pišejo in zahtevajo našo Slovenijo. To pomeni, da so tudi oni petokolonaši!

Andrej, ti boš imel posebno veliko dela. Celice v vaši tovarni so kljub številnemu delavstvu šibke! Kaj vendar zadržuje večji razmah?«

Andrej nekaj časa tehtal, kaj bi rekel, potem pa zloguje:

»Konspiracija, morda strah! Ta je taka, da vsi sili se tistega ne dobiš, ki bi ga moral. Iz tega izvira tudi zoževanje...!«

Leban ga je ustavil:

»Ne, ne! Se drugi razlogi morajo biti...«

Tedaj se je Vera naglo premaknila in dahnila: »Žandarji!«

Gledala je prav v smer, odkoder so se pokazale njihove kape.

Učitelj se je takoj znašel in velel:

»Uničite papirje in vsak v svojo stran!«

Listje pod njimi je tako zašumelo, da ni bilo slišati topota nog.

Po gozdu so se že podili žandarji in za bežecimi so odmevali glasovi:

»Stojte! Stojte! V imenu zakona ste aretirani!«

A taki ljudje teh zakonov niso poslušali ne priznali in se naglo odmikali žandarjem.

Med drevjem je bilo ljudi težko prepoznati in sploh opaziti. Toda, kaj bi se zgodilo, če te žandarske trojke ne bi zadostil zgodaj ujelo živo Verino oko? Ali bi se mogli bežati?

A to se ni zgodilo in zborovalci so se uspešno umaknili.

Vera je zavila navkreber, kjer ji je bil svet kolikor toliko znan. V daljavi je grmelo in precejšen pljask ji je zaganjal krilo sem in tja. Zadihana se je pognala zdaj povprek in videla, kako se je Andrej pognal čez skalo in se skotalil po bregu.

V nevarnosti človek ni rad sam in poleg tega je bil pred njo Andrej. Zato je sprejela smer in kar sama jo je zaneslo za Andrejem. Med veter so se že mešale prve deževne kaplje. Tistih »stojte« ni bilo več slišati. Predalec je bilo že in veter je povzročal velik šum.

Vera ni hotela zaostajati za Andrejem, ki jo je že opazil. In ker je bila kljub vsemu še streljaj od tam, kjer so jih presenetili, je skočila čez skalo. Njeno široko krilo je zaplapolalo in ko je bila ona že v zraku, se je zatuknilo na odlomljeno vejo. Vera je to potegnito nazaj, tako da je obvisela na veji. Andrej se je naglih korakov vrnil nazaj pod skalo, nad katero je visela Vera. V drugačnih okoliščinah bi se prav gotovo smejal, tak prizor je nudil pogled na vseče dekle. Toda fant je ostal resen.

»Andrej! Andrej!« je zaprosila.

Bila je v nevarnosti, da z glavo naprej zleti po strmini, kajti blago njenega krila je bilo ravno toliko močno, da jo je ujelo, a preslabo, da se ne bi počasi trgalo naprej. Pri vsem tem je Vera izgubljala ravnotežje, ne da bi si mogla kolčkal pomagati.

Takrat so se izpod skale že stegovale k njej razgrete in močne Andrejeve roke, ki so jo snele s tega obešalnika kakor majhno punčko. Obšli so jo posebni občutki, prav nič podobni tistim, ko je tekla!

Andrejeva moč ji je bila znana že od tedaj, ko je hodila v osmo in še v cerkev. Bila je volilna nedelja in strankarsko razgreti fantje so se pred občino stegli. Prav ko je prišla mimo, se je med dva vročokrvneža pognal Andrej in ju razdvojil, kot bi bila le kosa namazanega kruha! In če bi bilo zdaj okoli nje sto žandarjev, zdaj, ko se je znašla v teh rokah, se ne bi bala!

Mar je vsaka hrepeneča po močnih rokah, ki jo bodo objele, zaščitile in varovale še dolgo, večno!

Zdaj je postal Andrej kraljevič z močnimi rokami, ter od presenečenja, boga in njene bližine tako razgret, da ni več razmišljal o tistem, kar si je rekel še pred pičlo uro! Kdo bo izbijal dno? O tem ni bilo treba več misliti!

In Vera je bila v Andrejevih rokah tako, da se jim je predala kakor otrok. Stisnila se je k njemu tako tesno, da je Andrej začutil vse njene oblike, vso njeno toplino, razgretost! Zdal se je tudi v njej razkrilo, da je že zdavnaj vsa Andrejeva, in Andrej je ni razburjal le s svojimi močnimi rokami in valovitimi lasmi, temveč ves, kar ga je bilo. Vzbujač je v njej zaupanje in še veliko, veliko več.

Uli se je dež in Andrej je med kapljami osvo- bodil Vero z veje.

Spustil pa je še ni. Namesto da bi stekel iskati streho, je stal v bregu z dekletom v naročju. Ob sebi je zdaj čutil telo ženske, ki je bila že dolgo njegova in samo njegova! Čutil je telo, ki mu je vzelo že marsikatero uro spanja, čutil je človeka, ki mu je pripadal že davno. Hladen dež se je spreminjal v najčudovitejše kaplje, ki so blagoslovljale dvoje teles.

Kaj res ne bo lepše priložnosti za tako srečanje? Človek, kaj pa hočeš še lepšega in v lepšem kraju? Zdal bo moral tudi nekaj reči! Že leta je nosil v sebi besede, ki jih bo povedal ob nečem potrebnem, zdaj pa ne ve nič od tega! Razgretost in medsebojna bližina, ista nevarnost in ta dež, so zbrisali vse, kar bi ji moral reči.

Toda zdaj, danes in ta hip ni bilo treba nič misliti na besede. Vse je bilo tako preprosto, tako jasno! Goste kaplje so jima začele lepiti lase in Vera se ga je oklenila še tesneje. Mar je mogla tesneje? Dež je bil vse močnejši, ustnice pa so brez premišljevanja drhteče dahnila:

»Vera, Vera moja!«

»Andrej, oh, Andrej!«

Več niso zmogle, kajti sprane od bogatega dežja so se našle in povedale vse.

Pretrgala sta tisto, kar ju je zadrževalo tako dolgo, skoraj predolgo! Vsa njuna notranjost je bila prežeta od tega velikega trenutka — vendar sta se naenkrat spet vrnila v gozd, kjer so ju zasledovali žandarji, odkoder se je bilo treba umakniti.

Držeč se za roke sta zdaj skočila naprej in potem navzgor. Bila sta že do kože mokra, vendar sta se drug drugemu nasmihala, kot bi bilo to umevno samo po sebi. Teklo jima je za vrat, po hrbtu, lepili so se jima lasje, v čevljih je čmokalno...

Streho sta našla v majhnem oddaljenem seniku. A ta zdaj kot streha ni bil več pomemben. Saj sta bila tako že mokra. Potrebovala sta le tih kraj, da so se njune ustnice spet našle, odkrivale dolgo zadrževano ljubezen in se napajale vsega, čemur sta se dolgo odrekala. Zdal sta imela drug drugega, dva dela ene misli. Imela sta vse!

Ne, ni bilo tako. Dež je sicer nehal, kajti bila je le nenadna ploha, toda v dolini so bili še oblačniki in žandarji, ki so ju sicer pognali v izpoved tistega neizmerno večno človeškega, za Karavankami pa je grozila še hujša nevihta.

Zdal nista vedela, kaj početi z njuno bogato ljubeznijo. Navsezadnje bi bilo morda bolje, da si tega še vedno nista odkrila, kajti zdaj sta nista s seboj skrb več. Morala se bosta odpovedati in odrekati toliko bolj, kolikor sta si izpovedala in pokazala! A brez ljubezni nista mogla več živeti!

Zvečer je bila Vera že spet v Ljubljani, Andrej pa je poiskal učitelja Lebana, ki so ga spet iskali žandarji.

Leda Stocca Oškreblian kozarec

Prazen oškreblian kozarec
in v ozadju ti kot kič.

Toda rada ima take šaraste reči,
pridi, skozi sliko se priplazi.

Zatohlo je v tem raju,
pojdiva raje k smreki.

Tako vitka je, brez sramu
a ti, skrivaš se kot čmrlj.

Se nekaj je narobe nad najinim
horizontom,
ker doma ti je mleko prekipelo.

Preštevaš dimnike na strehah
in slike rišeš v dim.

Ponudil si mi košček trave,
a vzela sem le bilko.

Zebe te kot starca s Himalaje,
ti pa tu si poleg sveta svetlobe.

Cakaš na prepovedano marmelado,
s katero si namazal ptičje limanice.

Pojdi nazaj kot kič pozabe
ni vredno vzeti tebe.

Slika se je razrušila,
ostal je oškreblian kozarec.

Skrivam se...

Skrivam se pred ljudmi,
tako, da sem jim podobna.
Toda, ne morem pozabiti
včerajšnje navikte,
ki me je iskala
in napolnila z besedami.

Marjan Čufar Žalostinka

Ko si prišla —
sem videl tvoj odhod
tvoje tihe korake
pod previski in stenami
ki zapirajo ulice
ropotajoče stopnice in žameče kulise
in stala si tam
v siju sveč
in latern z rdečim steklom

Mrtvaški vonj suhih vencev
vlažna toplota grobov
in smrdeči grehi pod ružo
prepoznanih spoznanj
vijoča se pot navzdol
gladka in na videz krepostna
bodočnost na kosteh
dolgo zverinsko črevesje
je prebavilo moje besede
in ostal sem nem

O ti lipov cvet
moje ranke vizije
luči vzdolž noči
se prižigajo z vso resnostjo
brez fiksnih nasmeškov
brez daljših dlak v repu
za katere si vlekla kostrune

In ko trohnoba prepoji
tihe barke samotnih veslačev
in ko izirgan list koledarja
utone v temo vampirjev
te gledam ob črpalki krvi
ki jo črpaš za svoj psevdonom

mečkajoči prsti — in pismo.

Slavko Tarman:

Profesor Anton Dermota lirični tenor svetovnega slovesa

v številnih opernih hišah in koncertnih dvoranah širom sveta (v milanski SCALI, v RIMU, v NEAPLU, v PARIZU, v LONDONU, v COLONU, v BUENOS AIRESU, v ADELAIDI, v SYDNEYU itd.) Vsa leta sodeluje tudi pri vseh pomembnih evropskih festivalih. Posebno priznanje si Dermota prisluži v teku let na številnih nastopih, saj ga sodobniki upravičeno imenujejo: »avtentični interpret MOZARTOVH del današnjega časa«. Tako postane Dermota sinonim za MOZARTOVE glasbene interpretacije.

ZRELA UMETNOST, SKROMNOST IN TIHA VELICINA...

Dermota je dosegel vrh tako v opernem kot v koncertnem prednašanju tenorskih partov. Danes je znan predvsem kot izjemen interpret oratorijev in klasične pesmi nasploh. Slovenskemu narodu je prof. Dermota storil ogromno uslugo, kajti v svoje koncertne programe je vedno vnašal slovenske umetne in ljudske pesmi. S tem je pravzaprav prevzel vlogo kulturnega ambasadorja ter na številnih gostovanjih po svetu seznanjal na najbolj primeren način tujino s slovenskimi kulturnimi zakladi in samospevi.

V vseh teh letih je prof. Dermota kot prepričan Slovenec, stalno vzdrževal stike z rodno domovino. Precej je nastopal po koncertih doma ter mnogo snemal za slovensko radijsko in televizijsko mrežo.

Poleg MOZARTE obvlada prof. Dermota mojstrsko tudi druge lirčne tenorske parte, vključno od DONIZETTIJA, ROSSINIJA do PUCCINIJA. Posebnost Dermotovega programa so slovenske opere: PRODANA NEVESTA, DALIBOR, JENUFA, ONJEGIN in KNEZ IGOR. Enako mojstrsko obvlada tudi francoski operni program, enkratna je njegova pevška interpretacija v operah MANON in HOFFMANOVE PRIPOVEDKE.

CASTNA NALOGA OB OTVORITVI DUNAJSKE DRŽAVNE OPERE

Posebno proglavlja v prof. Dermotovi ustvarjalni umetniški karieri zabeležimo ob ponovni otvoritvi dunajske opere v letu 1955. Na otvoritveni predstavi je pripadla tenoristu Dermoti castna tenorska partija Florestana v operi FIDELIO. Poleg številnih opernih nastopov, je prof. Dermota snemal celotna dela klasičnega in sodobnega repertoarja, oratorije, samospeve in koncerte za najuglednejše evropske in ameriške gramofonske hiše (DEUTSCHE GRAMOFON, PHILIPS, DECCA, COLUMBIA) ter radijske in televizijske družbe (ABC, BBC, NBC itd.). Dermotov pevski opus je tako vseobsežen, da je danes še nemogoče naštetati vse njegove tenorske interpretacije. Morda jih za ilustracijo naštejemo samo nekaj: CAROBNA PISAL, COSI FAN TUTTE, DON JUAN, SALOMA, ARABELLA, KAVALAR Z ROZO, MOZARTOV REQUIEM, MISSA SOLEMNIS, DEVETA BEETHOVNOVA SIMFONJA in SCHUBERTOVI PESEMSKI CIKLI, J. STRAUSSOV NETOPIR, LEPA MLINARICA in ZIMSKO POTOVANJE. V letu 1971 je izšla tudi plošča SLOVENSKE SAMOSPEVOV pri MLADINSKI KNJIGI v Ljubljani.

Danes najdemo v evropskih vele mestih, oziroma njihovih trgovinah long-play plošče prof. ANTONA DERMOTE poleg plošč RENATE TEBALDI, MARIE CALLAS, MARIA DEL MONACCA in ostalih svetovno znanih pevcev.

Vrsto let uspešno vodi, prof. Dermota na Dunaju, skupaj s soprogo, znano pianistko HILDO rojeno BERGER pl. WEYERWALD, razred za samospeve in oratorije na VISOKI SOLI ZA GLASBO IN UPODABLJAJOČO UMETNOST.

ŠTEVILNA CASTNA PRIZNANJA

Prof. Dermota je za svoje izjemne umetniške uspehe prejel naslednja častna priznanja in odličja:

leta 1946 imenovan za izjemne umetniške dosežke za prvega avstrijskega komornega pevača po drugi svetovni vojni.

leta 1955 prejme MOZARTOVO medaljo
leta 1960 prejme častni križec za umetnost I. ranga republike Avstrije

leta 1960 prejme od dunajske filharmonije NICOLAIEVO medaljo za zasluge

leta 1961 prejme častni prstan kot solist dunajske državne opere

leta 1963 prejme prof. Dermota osebno v VATICANU od papeža Janeza XXIII. SREBRNO MEDALJO

leta 1965 prejme diplomu in imenovanje o častni profesuri

leta 1965 prejme visoko odlikovanje in medaljo KOMTURA GREGORIJEVEGA REDA

leta 1969 imenovanje za CASTNEGA CLANA državne dunajske opere ter podelitev CASTNEGA PRSTANA državne dunajske opere

leta 1970 podelitev diplome in imenovanje za profesorja na VISOKI SOLI ZA GLASBO

leta 1971 prejme ZLATO CASTNO MEDALJO glavnega mesta DUNAJA.

V času svoje dolgoletne operne in koncertne je prof. DERMOTA pel pod vodstvom svetovno svetovno znanih dirigentov kot so: ARTURO TOSCANINI, VICTOR DE SABATA, SIR THOMAS BRECHAM, ERNST ANSERMET, BRUNO WALTER, WILHELM FURTWÄNGLER, ERICH KLEIDER, HANS KNAPPENSTBUSCH, OTTO KLEMPERER, CLEMENS KRAUS, KARL BOHM, JOSEF KRIPS, RAFAEL KUBELIX, HERBERT VON KARAJAN in številnih drugih. Kdo bi vse naštel? Prof. Dermota je ustvarjalno deloval in se sodeluje z vrsto znanih komponistov današnjega časa kot so: RICHARD STRAUSS, JOSEF MARX, PAUL HINDEMITH, FRANK MARTIN, GOTTFRIED VON EINEM ter z znanimi domačimi komponisti: FRANC KIMOVEC, STANKO PREMRL, ANTON LAJOVIC, LUCIJAN MARIJA SKRJANC, SLAVKO OSTERC, JANKO RAVNIK ter mnogimi slovenskimi sodobnimi skladatelji.

SISTEMATICNI ZBIRALEC UMETNISKIH UNIKATOV

Danes živi prof. Dermota v vili na robu dunajskega mesta s čudovitim razgledom na okoliške hribe. Tukaj se še vedno znova in znova navdušuje na svojem priljubljenem instrumentu — orglah. Vse življenje zbira umetniške zbirke od gotike do moderne. Prof. Dermotova zbirka je prava zakladnica, tudi po tej zbirki slovi tako doma na Avstrijskem kot v inozemstvu. Številni unikat iz te zakladnice so bili že razstavljeni v mnogih inozemskih umetnostnih salonih in muzejih. Poleg tega goji prof. Dermota posebno strast za zbiranje avtografov. V njegovi zbirki so originalna dela HAYDNA, MOZARTE, BEETHOVNA, SCHUBERTA, SCHUMANA, BRAHMSA, HUGA, WOLFA, RICHARDA STRAUSSA pa tja do današnjih veličin na področju glasbe in kompozicije.

Pomembnost kulturnega poslanstva (poleg poklicnega, ki ga opravlja prof. Dermota na tujem) je prav gotovo tudi lankoletna razstava DERMOTOVE ZBIRKE v okviru DUNAJSKIH SLAVNOSTI NIH TEDNOV — 1971. Celotna prof. DERMOTOVA ZBIRKA je bila tedaj tudi katalogizirana v izvedbi dunajske nacionalne biblioteke. Ob tej priliki je nacionalna biblioteka izdala lično opremljen katalog s prof. DERMOTOVIMI EKSPONATI.

KRI NI VODA...

Vsako leto si prof. Dermota najde čas in pride na dopust v rodno Kropo, kjer ostane vsaj nekaj dni. Nato se odpravi na naše modro morje in kot pravi sam, »brez našega modrega Jadrana ne gre in ne gre.« Znova in znova se vrača v dolino nekdanjih žebjarjev. Na vsakem koraku spoznava nov utrip življenja ter nenehne rasti rodne Kroke.

Kje so že tisti časi, ko je bil še zaposlen v nekdanji žebjarski zadrugi...? Le nenehna želja in volja po nadaljnjem izpopolnjevanju, sta privedli kroparskega mladeniča v daljni, širni svet. Toda kljub življenjskim nadlogam, je bila mladeniška volja in težnja po umetniškem udejstvovanju močnejša.

Prvi nastopi, ugodna odmevnost po nastopih v operi in na koncertih, so vedno znova in znova budili v njem nenasitno željo po uveljavitvi. V tem pogledu mu je bil glasbeni Dunaj več kot ugodno okolje za nenehno pevsko rast.

Številna gostovanja na vseh pomembnih evropskih opernih odrih, prek znamenitega TEATRO COLON v Buenos Airesu, so ga vodila daleč na peti kontinent, v Avstralijo, ter bolj in bolj potrjevala dognanost in lirčno mehko slovenskega tenorja ter njegov sugestivno močan umetniški izraz.

»UMETNOST JE TELEFON VECNOSTI. TODA ZA TELEFONIRANJE JE TREBA DVEH: TISTEMU, KI KLICE, MORA NEKDO ODGOVORITI. SELE Z ODGOVOROM ČASA JE POZIV VECNOSTI ZVEZAN V UMETNISKO DELO...

UMETNOST JE DELO ČLOVEKA: VANJO SE ČLOVEK PROJICIRA, SE V NJEJ SPOZNAVA, LE TO KRITICNO ZRCALO MU DAJE NJEGOVO KONCNO PODOBO...

(JEAN-PAUL SARTRE)

DVOJE PRIROJENIH LASTNOSTI: TALENT IN OKUS

Slavni pevec dunajske državne opere ANTON DERMOTA je bil rojen 4. junija 1910 v Kropi na Gorenjskem. Prvo glasbeno izobrazbo je pridobil v orglarski šoli v Ljubljani, kjer so mu bili pedagogi Stanko Premrl, Franc Kimovec in Hugolin Sattner. Po treh letih šolanja je sprejel leta 1927 prvo službeno mesto organista in pevovodje na Bledu. Toda slast po izpopolnjevanju ga je gnala naprej. Glasbeni študij je nadaljeval na ljubljanskem konservatoriju. Stroške študija si je Dermota služil kot pevec v zboru v ljubljanski operi. V letu 1934 je diplomiral na pedagoškem oddelku konservatorija. Še istega leta odide Dermota kot štipendist na Dunaj. Tam si v privatni šoli znane glasbene pedagogije prof. MARIE RADO nabira prve ure za poznejši uspešni prodor v areno svetovnih pevcev.

Ze leta 1936 napoti Bruno Walter Antona Dermoto v dunajsko državno opero. Kot prvi lirčni tenor ostaja Dermota zvest dunajski operi do današnjih dni. Prek glasbene partije Dona Ottavia v Don Giovanniju pripelje Bruno Walter tenorista Dermoto do Mozarta. V letu 1937 prestane Dermota »ognjeni krst« v tej vlogi na slavnostnih poletnih Mozartovih igrah v Salzburgu.

Naslednjih 25 let — vsako poletje nastopa Dermota v opernem, kot tudi v koncertnem repertoarju v delih MOZARTE in RICHARDA STRAUSSA. Odmevnost prvega DERMOTOVEGA nastopa na slavnostnih MOZARTOVH IGRAH je bila ogromna in nadvse pozitivna. Širni glasbeni svet je postal nanj takoj pozoren. Tako prepotuje skupaj s soprogo Hildo skoraj vseh pet celin. Prepeva

Vitezslav Nezval Mesto stolpov

O stostolpa Praga
s prsti
vseh svetnikov
s krvoprisežniškimi
prsti
z ognjenimi prsti
s prsti muzikantov
z oslepjučimi prsti
zleknejenih žena
s prsti
dotikajočimi se zvezd
na računalniku noči
s prsti
iz katerih curlja
večer
s sklenjenimi prsti
s prsti dojenčkov
in koničastih bilk
s prsti
majskih pokopališč
s prsti beračic
in nekega
celotnega razreda
s prsti
jesenske brezčasnosti
s prsti Hradčanov
in postaranih harfistik
z zlatimi prsti
s prsti, na katerih
žvižgata kos
in vihar
s prsti
vojnih pristanišč
in plesnih ur
s prsti mumij
s prsti belušev
s prsti štiridesetsto-
pinjske vročice
in gozda
v ledenem srežu
s prsti, na katere
spušča
se čebela
s škrljancovimi prsti
in s prsti, segajočimi
s flageolotom
v orkester noči
s prsti
kockarskih goljufov
in blazine za igle
s prsti
zvitimi
od revmatizma
s prsti rdečih jagod
s prsti
mlinov na veter
in grmov španskega
bezga

s prsti studenčnice
in prsti bambusa
s prsti
kostonjevih listov
in starih samostanov
s prsti iz krede
s prsti božičnega
drevesca
s prsti medijev
s pretečimi prsti
s prsti, ki se jih je
na begu
dotaknila ptica
s prsti
večernega zvonjenja
in starih golobnjakov
s prsti inkvizicije
z oroženimi prsti, ki
pogrešajo veter
s prsti gomil
z rododendrovimi prsti
s prsti grešnic
z ožganimi prsti
zorečega ječmena
s prsti
koralnih juter
s prsti, ki kažejo
v višave
z odsekanimi prsti
dežja
in bližnje cerkve
v rokaviči mraka
s prsti inspiracije
s prsti, ki z njimi
pišem pesem.

Pogrezanje

Pozdrav
tvojemu drsečemu letu,
ptica smrti
Včeraj zvečer
sem hodil s prijateljico
po močvirni okolici
Tako imenujem nekatera
sveže zorana polja
Tudi nebo
marsikaterih dni
je močvirno
Prihajala je
jesen
Tako sva hodila že uro
in bilo je lepo
kako pozabljenje
sveta
in samega sebe
lepo kakor pozaba
da živiš
in strašno
kakor utopljenca, ki se
je prebudil,
ko je nenadoma
spregovorila prijateljica
strašno
kakor oživelemu utopljenca
ki je že pozabil
da je živel

K sreči
njeni stavki
niso imeli
določenega smisla
Rekla je
kako žalostno
potem
kako strašne so te ulice
stekajoče se na pelja
in nato oddaljene luči
te nedoločene
pokopališčne lučke
daljnih luči
in še
kako žalostno
je zreti v okna, ki
za njimi sedajo ljudje
k večerji

Moral bi ji odgovoriti
kakor iskri
vlažen list
kakor zvoku trobente
večer
kakor sveči
zapajčevinjeno zrcalo
kakor obroču
strjen vosek
Moral bi ji odgovoriti
a sva hodila
in molčala

Tedaj mi je bilo
— a samo trenutek —
kot da zemlja
bi iztirila
in padla
Padal sem
z vsemi polji
Padal z vso
močvirnato okolico
še vedno stopajoč
po trdnih tleh
padal sem
kakor omotičen
in vendar
nisem bil omotičen
padal sem
kakor stolp, s katerega
so vzletele njegove ptice
padal kakor človek, ki ga
zapušča spomin
padal, ne da bi čutil
bolečino
padal
kakor padajoča
dogorevajoča
a še lile cigara
padal kakor tleh papir
s katerega plahni
pisava
padal kot dvigalo
ko se pogreza
padal kakor gugalnica
spuščajoča v loku
se navzdol
padal kakor kaplja
v sneg se vgrezajoča
kakor otrok v jezero
kakor otrok v pernico
padal in padal
v brezdajin prostor

padal z vsemi polji
z vso močvirnato
okolico
padal
in vendar bilo je vse
samo občutje pozabe
Resničnost
se je vgrezala v daljave
v vdanostnem razkroju
kakor srce ugašajoče zvezde
kakor muha opolnoči
kakor v gozdu telegram
kakor naletavanje snega
v novembru
kakor ob poldnevu
rose lesketajoči se nasmeh
padal kakor pada zemlja
v letu skozi vsemir

Pozdrav
tvojemu drsečemu letu,
o ptica smrti

Jiří Wolker Žetev

Sonce je velik pesnik
in napisalo je
čudovito pesem
z zlatim peresom
na naš svet.
Možje brez suknjičev,
žene z rdečimi rutami,
otroci na mamin jopi
po ves dan
samo
bero in bero in bero.
Na griču nad poljem
bi tudi jaz povedal
to pesem,
kričal,
da bi starci prišli
na prag
in slišali, kaj je
spesnilo sonce,
toda njegove besede
so tako velike,
da ne morejo skozi
moja usta
in samo čutim, da sem:
klas v redi,
črka,
klicaj!

Dijak

Učiti se v gozdu,
to pomeni
peklenko potrpljenje.
Gozd ima bodljiv rep
in z njim zgečka pod
nosom, v ušesih
in v očeh.
Dijak,
ta knjiga v senci
te pita z bedakom.

Ti, ki se ji postavljajo
po robu
imajo vijolične obraze
imajo oči
krvave kakor suh
trtin list
imajo lase
razmršene od groze
imajo lesen jezik
in ude iz kamna
O da bi se ji jaz
lahko prepustil
brez postavljanja po robu
kakor bolnik narkozi
kakor ranjenec
nožu kirurga
kakor spancu trudne oči
kakor naročje semenu
kakor moja roka mislim
drsečim
z mnogoobraznimi oblaki
nad razmajano zemljo.
(pr. M. Kl.)

Ubij jo! Skoči v soncel Sonce se smehlja, dokler nebo ne zabolni: »Mlādec, vse že znaš, kar je treba znati za tvojih dvajset let. Vrzi svet v moj objem, zapri ga v svoje srce, da ga ne zdrobiš.

Poštni nabiralnik

Poštni nabiralnik
na vogalu ulice
ni kakršna koli reč.
Modro cveti
in ljudej ga spoštu-
jejo zelo
in se mu popolnoma
zaupajo,
spuščajo vanj pisma
z dveh strani:
z ene žalostna, z dru-
ge radostna.
Pisma so bela
kakor cvetni prah
in čakajo na vlake,
ladje in ljudi,
ki kakor čmrlji ali
veter
sejejo v daljave
— tam kjer so srca —
rdeče cvetne brazde,
skrite v čaši cveta.
Če kako pismo tjakaj
prileti,
zrastejo potem sadovi
sladki ali pa grenki.
(Pr. M. Kl.)

Jiří WOLKER se je rodil leta 1900 v Prostějovu in umrl prav tam leta 1924 še ne star polnih štirindvajset let. Po svojem pesniškem delu in kratki življenjski usodi je podoben našemu pesniku Srečku Kosovelu. Kljub kratkemu življenju je izdal v knjižni obliki knjigo dramskih poizkusov (Tři hry) in dve lirski zbirki Host do domu (1921) in Těžká hodina (1922). Prva izžareva nalivnost fantovskih let, a je polna primarnih pesniških doživetij. druga (Těžka ura) pa je knjiga socialne lirike in je nastala v času socialnih pretresov, ki so mladega Wolkerja pritegnili v krog čeških komunistov, ki v Masarykovi prvi češkoslovaški republiki niso videli resnične svobode in socialne pravičnosti za delovne ljudi. Zato se je Jiří Wolker v času svojega bivanja v Pragi, kjer je študiral pravo, spremenil v prepričanega komunista in revolucionarja. Žal, je ta talentirani in evropsko pomembni pesnik bolehal za jetiko in ji 1924. leta tudi podlegel. Po njegovi smrti je izšlo njegovo zbrano delo, prvič leta 1930/31 in drugič leta 1953.

Istega leta kakor Wolker se je rodil tudi odlični češki pesnik VÍTEZSLAV NEZVAL (1900 v Biskupkyju), ki pa ga doslej Slovenci nismo poznali kakor Wolkerja, ki so ga prevajali pri nas že pred vojno. Če se ne motim, doslej Nezvala naši prevajalci iz češke lirike sploh še niso prevajali in ga v tej številki Listov predstavljamo prvič jeseniškemu delavstvu kot prvim slovenskim bralcem. Prav pri Nezvalu smo v zaostanku za drugimi narodi. Rusi na primer imajo prevedeno v rusčino zajetno knjižico Nezvalovih izbranih

pesmi, srečujemo pa ga tudi v mnogih drugih jezikih, saj je zastopan s svojimi pesmimi skoro v sleherni pomembnejši antologiji evropske in svetovne moderne poezije. Njegova življenjska pot se je začela na Moravskem, kjer se je rodil v učiteljski družini. Po opravljeni gimnaziji je študiral v Pragi jezike in svetovno književnost. Nekaj časa je živel tudi v Parizu in je zaslovel nato kot prevajalec francoskih pesnikov Rimbauda, Mallarméja, Apollinairea in nadrealistov v češčino. Prav tako kakor Wolker je tudi Nezval takoj po prvi svetovni vojni postal komunist in se kot pesnik pridružil boju češkega delavskega razreda. Potoval je tudi v Sovjetsko zvezo, leta 1945 pa je postal vodja oddelka v ministrstvu za informacije v Pragi, kjer je živel vse do svoje smrti leta 1958. Njegova pesniška žetev je izredno bogata: Most (1922), Fantomima (1924), Abeceda (1926), Básne na pohlednici (1926), Diabolo (1926), Akrobat (1927), Blíženci (1927), Menší ružná zahrada (1927); Zldovsky hřbitov (1928), Hra v Kostky (1929); Basně noci (1930); Snidane v trávě (1930), Jan ve smutku (1930), Pět prstu (1932), Skleněný Havelok (1932), Zpáteční listek (1933), Shohem a šáteček (1934); Žena v množném čísle (1936), Praha s prsty deště (1936); Absolutní Hrobař (1937); Pet minut za mestem (1939). Historicky obraz (1940), Veliký orloj (1949), Z domoviny (1950), Zpěv míru (1950), Dilo (1950—1953), Křídla (1952), Chřpy a města (1955). Bralcem Lista ga predstavljamo s pesmima Město Věží in Propadliště. Upamo pa, da to nista prva in zadnja prevoda in da bomo kdaj prihodnjé objavili še kako Nezvalovo in prav tako Wolkerjevo pesem.

M. Klímar

Roman Savinšek: Deklica s ptico

Roman Savinšek: Kompozicija I.

Jože Košir

O, svet

O, svet,
kateri vrag te jezdi?
Kaj je z nami...?
Še psi zajokajo v lunino žalost s
sočutjem!

Kako naj človek lebdi v prostoru,
ki ga iztrebljajo norci!!!
Kako naj sprost svoje čute?
Možgani človeški
in kosi presitega kruha...
Boli in peče, žge!
O sočutje,
kar so dali,
je tisočkrat vzeto!
Vse kar so dali je gnusno!

O, svet,
Šel bom na pot
in sodba v očeh ljudi
s sramoto me bo gnala daleč,
daleč v zatemnjene kraje,
v srcu bom skrival podobo
močvirnate gmajne.

O, svet,
moja žalost je krotka
kakor otroka brez mame,
kakor otroka brez kruha.

O, svet,
le vrti nas...
ne daj nam zagledati sonca
potem bomo lačni krvi,
potem bomo strašni—in—
groza nas bo gledati.

O, svet,
ne, ne daj nam svoje roke
požrti te bomo celega,
na raznju te bomo scvrli.

O, svet,
ne daj nam žarka,
le takrat posveti,
ko bomo šli z vso težo
v temno cesarstvo,
brez klavirja bomo šli,
samo lepote bomo rabili,
da pokopljemo žalostne roke.

O, svet,
lahko nam bo kopati jame
velike, globoke jame,
da bomo poginili v njih
in izginili.

Mojca Sitar

Že vrsto let

Že vrsto let
prinašam spev
in kličem te
a le odmev
le jok in krik
od sivih sten
odbija se

le tvoja dlan
le tvoj poljub
mi je izvir,
ki odčrpa me
A ni te, ni...

Hrepenenje v prsih žge
samota žge...
Samota žge...

Edo Torkar

Proletarska

Ob šestih
na ših,
ob dveh
s ših
in vsak
dan tako.
Kruh je
drag in
vsak dan
dražji,
težak je
ta križ
in vsak
dan težji.
Če bog da
se ga bom
v nedeljo
nalezel.

Čemu ta pesem

Sosedov Jošt
se je snoči
obesil.

Kako resnična
smrt,
kako žalosten
pogreb
brez pogrebcev.

Čemu ta pesem,
nepotrebna
kot križ
na njegovem
grobu,
čemu ta pesem?

Sally

Pesem

Planile so
v življenje
pomladne trave

Sonce že poljublja
dan v slovo

Šumenje Save
se prelilo je
v moj molk

In dan se splazil je
pred dver večera

Nebo prižgalo je
nešteto luči

Vrhove žalostnih dreves
pobožala je
noč

A mene je pustila
v hrepenenju
samo

Neva Mitrović

Usoda

Tema
in v njej nekdo
brez forme
samo oči
ki gledajo
in vidijo vse in nič
samo roke
s katerim je
in hodi
za seboj pušča
oblake dima
in nas duši.

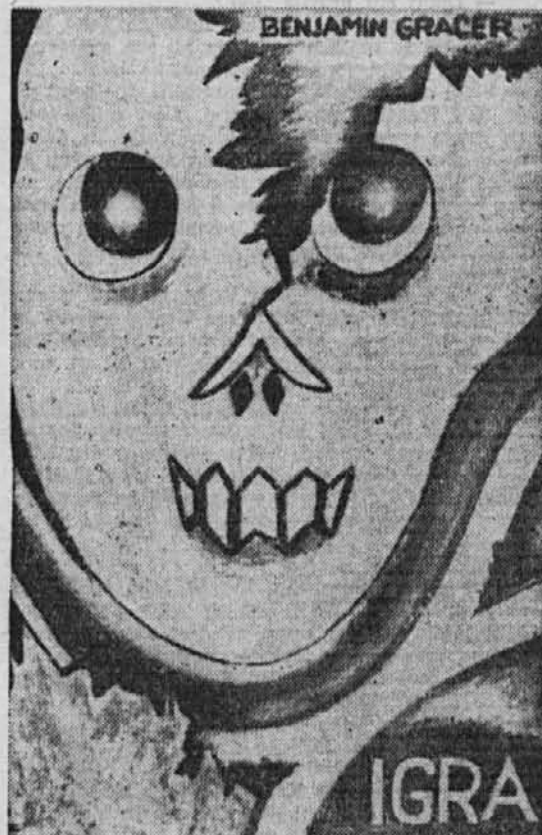
Iz kokošnjega posveta o težkem vzgojnem primeru

1.

O, prebudi se ljuba...
(Odrešenje in sreča sta v nas)

Kulturno umetniški klub Tone Čufar, je v okviru svojega založniškega programa izdal še drugi zvezek male Čufarjeve knjižice — izbrane otroške pesmi Slavka Savinška. Pesmi je izbral, uredil in napisal uvod Crtomir Sinkovec, ilustracije pa so izdelali učenci posebne osnovne šole z Jesenic, pod vodstvom likovnega pedagoga, akad. slikarja Romana Savinška

BENJAMIN GRACER

BENJAMIN GRACER, član kulturno umetniškega kluba Tone Čufar in redni sodelavec listov, je v samozaložbi izdal zbirko svojih pesmi. Oceno bomo objavili v prihodnji številki.

JOB

(Parabola)

Fretarski rod je kot na viseči drsalici, s katere bo zdrknili ob najmanjši nepredvidnosti; spodnji konec drži v proletarski negotovosti, gornji konec pa, ki vodi k cilju blagostanja, se da doseči le po neumornem, napornem plezanju...

Prežihov Voranc, Prvi spopad, Samorastniki

Stojim za steklom balkonskih vrat in ju opazujem. Krušej bi rad pogledal Joba, vpreženega v lojtrnik, čez široki asfaltni tlak na drugo stran ceste. Ta se imenuje Flatschacher Strasse. Po močvirni ravni, ki so ji dali slovenski prvoselci ledinsko ime 'na Blacah', pri močvirjih.

Zgodovina nam dokazuje hrani. Tudi ob samem robu Celovca. Job je vitez rjav konj. Poznam ga, odkar smo se vselili v trinadstropnico. Njegov gospodar je po domače Krušej.

Na svetu še ni imel kdaj kak kmetič tako lepega in — tako grenkega imena. Kaj vse ti zazveni v njem, če si zrastle na ozarrah, na senožitih: biserna prepelčja pesem, ko sonce vstaja, plaho-zeleno brstenje ozimne pšenice med trdimi grudami, azurne spogledljivke — plavice v nihajočem zlatem klasovju, opojni ajdov cvet.

Dehteci ajdovi žganci, dehteče toplo mleko... Krušej...

In zazveni ti v njem vprašujoči strah očetovih oči, 'kje bom vzel za davek... kje bom vzel za čevlje... kje bom vzel za tobak' — in zazveni ti vdano odpovedovanje in premagovanje materino, prikažejo se ti njene dlani, od dela vse otekline. Krušej...

Kar doživis v rani mladosti, kar se ti je tam nabralo v zavest in podzavest, iz tega raste v zrelih letih tvoje mišljenje in čustvovanje, tvoje ravnanje in nehanje.

Samo za lučaj daleč od našega bloka je Krušejev dom in Jobov hlev. Ob Flatschacher Strasse. Čul sem nekega dne s pločnika, kako ga je za živo mejo po slovensko vpregal:

— Job, se hudiči, stoj že tih, tače bajže... Potem pa še malo po nemško, tajfel aine.

Ima samo njega pa dve kravi... Otrok nič. Zeno na šentrupeškem pokopališču.

— Zakaj mu pravite 'Job'? — O, hespud po svojenem znajo... Tako pač.

Ko je bil še majhen zrebi, je bil ves garjav, je 'umi hor prišel. Pa sem dejal, naj bo Job.

Blagi občutek nekakšne varstvene družnosti mi je tisti trenutek napolnil prsi. Tiho zadoščenje, da imam v neposredni bližini na voljo živ dokaz naše narodne trdoživosti, čeprav sem obenem še kako občutil, da je vsaka taka misel varljiva, samo sanjaska. Je že tako: če ti je svet, v katerem moraš živeti, zoprni, si ga opremiš s slepili vsake sorte, da ga laže prenašaš. Moj Celovec pa je ves zmajski, samo zmajski.

Tako torej stojita tam in bi rada na drugo stran ceste. Ob reki Sotici ima Krušej travnik in njivo. Dobro vem, kaj, saj sem mu že nekajkrat nakosil krmo... Mimogrede, ko sem šel na zrak pod goro.

Sonce je zlezlo že zelo visoko, toda avtomobili Krušeja in Joba ne spustijo čez cesto, vsak poskus se jima sproti izjalovi. Kakor jazbec obrača Krušej drobno silasto glavo s širčnimi ušesi pod trikotnim klobukom zdaj na levo zdaj na desno in premerja razdalje od bližajočih se limuzin in tovornjakov.

Zdaj, zdaj bi nemara šlo.

Kje pa! Ze prepozno. Komaj Joba sunkovito potegne za uzo, da se pokadi asfalt pod kresočimi podkivami, ga mora že spet ustaviti. Avto švisti mimo njiju. Job se povzpne na zadnje noge in razdraženo zapriha. Krušej ga miri. Boža ga in se ga oklepa pod vratom.

In čaka. In čaka. Sonce pripeka. Juljsko sonce.

In črna asfalt žari od te pripeke. In spet premerja Krušej razdalje do drvečih vozil, napejani oči, vrti glavo hitreje in hitreje — po cesti gor, po cesti dol... In spet nastavlja korak za skok, konja trdo na uzdi, pa si spet premisli.

In konj je že ves zmeden. Živčno se prestopa z noge na nogo, vsaka mišica na njem se trese. To-lko da ne čujem njegovega drhtečega hrzanja in

uklenjenega prhanja semkaj v stanovanje. Prizor je zelo mučen. Avtomobili so zelo hitri. Nobeden se ne ustavi, vsi švigajo mimo vprege.

Še pred nekaj leti je bila ta cesta skorajda vaško mirna, saj je še večidel cepila njive in travnike na dvoje. Nekaj gostilničarjev je bilo tu in neki upokojeni železničarji in osamelci vrtničarji so rešili veljavo svojega uradniškega in obrtniškega stanu iz mestnih pisarn in delavnice semkaj na rob Celovca, na privarčevane parcelice, s tem da so si tu izkopali samotež kleti v talno vodo, jih ponoči pri luči zacementirali, nanje postavili prtilične hišice, potem pa svoje 'imetje' zamenjali z drsečimi žičnimi ograjami.

Tedaj pred leti sem ob jesenskih večerih še čul kašljati srnjake na deteljiščih, majnika kdaj pa je v jutranjih urah lajala lisica pod Sotnico — v strahu za kosmate mladiče.

In sem čul še prve delavce — goste s Stajerskega, utaplajoče v pivu in slabem avstrijskem žganju bolečino brezdomstva, gnev poniževanja — ko so začnigljali kdaj njihovi življenja željni tenorji fantovsko ljubezen v celovško noč, da so umolknil filistri in policaji, čeprav so jim pregnali spanec.

In sem čul šentrupeškega salezijanca, ko je zvonil dan — glasno in vztrajno, kakor to pristaja verskemu gorečnemu.

Zdaj vsega tega ni več. Postavili so na južni rob Flatschacher Strasse industrijske obrate, skladišča veletrgovcev, depoje nafte.

Zdaj škelfetajo samo še Dieslovi motorji po tej cesti gor in dol in puhaajo in puhaajo oblake črnega strupa nanjo.

Zdaj tudi zvestega kembeljna ne čujem več — pri beločrnih zapornicah pod našim blokom, kadar kleplje plat svojega železniskega zvonca, svoj svarilni ting — ting — ting. Tako tudi ne čujem več, kdaj prihajajo moji dijaki iz Roža v šolo in kdaj se zvečer vračajo domov na Zihpolje, v Sveče in Sentjakob, kajti Dieslovi motorji škelfetajo pod bobnečo pločevino, da gre skozi kosti in mozeg.

In njihovi sladkobni strupi se izpred zapornic zanesljivo priplazijo vsakokrat kakor sluzaste hobotnice skozi okenske špranje v naše stanovanje, da se z njimi davimo na žive in mrtve.

Ob krožniku juhe. Job in Krušej še zmeraj stojita tam na pločniku in se obotavljata, oprezata, čedalje bolj vdano v nelzprosnost črnega asfalta.

Saj nikoli ne bosta prečkala te ceste, nikoli ne bosta pobasala lucerne, nakošene ob Sotnici... Ovela bo tam v juljskem soncu, vsa cunjasta bo in nevarna, da kravi napihne.

Koga že briga Krušejeva lucerna. Pač, pravkar sta se zares pogledala v skoku, pa je že treščilo. Rdeča limuzina se je zataknila v zadnja kolesa lojtrnika, zavore so zacvillile, lestveni klini frlijo po zraku. Očitno jo oje udarilo Joba po prednji nogi, da je padel kakor snop na črni asfalt. Limuzino je v loku zaneslo na pločnik in jo tam obrnilo na streho. Bliskovito stečem iz stanovanja na kraj nesreče, da bi pomagal, če bi se dalo kako pomagati.

Voznik je medtem zlezal iz razbitega avta kakor iz nekakšne podmornice, prednja šipa se je bila razletela na tisoč kosčkov. Zdaj se mož drži za tilnik in mrmra neprenehoma: — Verdamnte Scheisse, verdamnte Schweine-rei.

Krušej pa kleči zraven Joba na črnem asfaltu in drži v naročju njegovo omahujočo glavo. Sonce pripeka.

In črni asfalt žari od te pripeke.

Nekdo skuša konja razpreči in živčno išče konec vajeti. Avtomobili se nabirajo v koloni levo in desno od razbite vprege. Nekateri trobijo. Vozniki izstopajo, se spogledujejo. Eden od njih, širokopolec rdečelčnik z zavahanimi srajčnimi rokavi, sune Joba rahlo v rebra:

— Simuliert ja nur, der alte Gaul.

Nestpen je, ker bi rad s tovrnjakom mimo. Neznaten curek svetlo rdeče penaste krvi si išče pot od razbite Jobove golenice k ponikovalniku.

Krušej je ves zlezel vase, njegovo telo je odrevenelo. Oko se mu mračni in okrog njegovih kolenastih ust ledeni topi smehljaj neobgljenosti. Mož ne vidi nikogar okrog sebe. Zato poklekne k njemu na črni asfalt in ga ogovorim:

— Za božjo voljo, Krušej...

— Nče pumaha, hespud, telefonirajte po mesarja, da ga pahne. Jes ha ne morem več gledati, kako trpi. Jes ha ne morem...

Zona me spreletava po hrbitu, ko drvim mimo škelfetajočih pošasti nazaj v stanovanje telefonirat. Srce mi razbija v prsih vroče in tesno, kljuva

mi v senclh. Hudo mi bo za Jobom, ko nikoli več ne bo koptiljal ob poletnih večerih po Heinejevi ulici mimo našega bloka. S škafoz za pomije na vozu.

Obenem pa živo zagledam pred seboj prizor iz otroških let, ko sem tudi moral teči k sosedu in ga prositi, da pride pahniti našo edino plemensko svinjo, ker je imela mrtve kočeje v trebuhu. Tudi moj oče je tedaj dejal:

— Jaz je ne morem.

In so mu privrele solze iz oči. Nikoli prej, nikoli pozneje. Ubogi Job, ubogi moj Krušej.

Nekdo zadaj usmerja škelfetajoče pošasti počasno mimo njiju.

Črne luknje puhaajo vanju oblake črnega plina. Kadilni dar za končni počitek Jobov.

PS

Mesec dni pozneje je Krušej plačal vso škodo na avtu. Tako je šel njegov travnik ob Sotnici. Odkupila mu ga ni Slovenska zadružna zveza, ki ima pisarno in skladišče v Heinejevi ulici, pač pa neki pridobljen podjetnik iz mesta. Čisto dober kup.

Zadružna zveza Krušeja ne pozna, Krušej pa Zadružne zveze ne.

VALENTIN POLANSEK

ČINČEK

Ob izidu zbirke otroških pesmi ČINČEK Valentina Polanška, slovenskega pesnika iz avstrijske Koroške, ki pridno sodeluje tudi v naših LISTIH, je pesnik Jože Smil napisal:

Pesnik Valentin Polanšek se je v svojih otroških pesmih, zbranih v tej knjigi, obrača na mlade koroške bralce s tisto neprisljano igrivostjo, ki je značilna za najboljše slovenske mladinske pesnike od Frana Levstika, Otona Zupanciča in Iga Grudna naprej. Kot nekrščen pesniški kolektor, prilagojen za otroški svet, vodi jo te pesmi mlade bralca skozi letne čase in ga po novoletnem praznovanju, v igrednem upovanju, šumenju poletnih trav in jesenskem zorenju spet pripeljejo na breskrbni ples snežink.

Na tem igrivem potovanju spretno obuja prastare, na srečo v zasanjanem koroškem svetu še žive ljudske običaje, kakršno je na primer šapanje, uvaaja otroka v ožji in širši živalski in rastlinski krog, ki se že v najnežnejšem definstvu povezuje s človekom, zlasti s kmečkim, v celoto, vodi pa otroka tudi k njegovim igram in ne nazadnje tudi k abecedi in poštevanji.

Skratka, gre za knjigo, ki bo draga otroku, za katerega je tudi napisana. Pomagala mu bo doživljati njegovo otroštvo, mu potrjevala veljavo slovenske govorice in pisane besede in mu nadalje odpirala pot do lepote slovenske knjige. Tako upam, ne, prepričan sem o tem, zato knjigo vsem otrokom toplo priporočam.

Sanje umirajočega

I.
Nekdo bo ugasnil
brlečo luč
in ostal z menoj.
In čemu sem bil,
zakaj odhajam?
Ne sprašuj,
zakaj moj dan bil je noč,
tuja beseda udarec,
bolečina pesem.

II.
Svet je moj
svet sem jaz.
Kar bo ostalo,
to ne bo moj svet,
to ne bom več jaz.
Jaz bom za vas le to,
kar vi ste meni.

III.
Zdaj, ko vem,
da vsaka želja
je samo prevara,
se črne ptice
zbirajo okoli mene
s pritajenim strahom,
da me večni sen
ne zapusti,
je v meni še uteha
da z vsakim dihom
zavlačujem njihovo
nakopičeno veselje.

IV.
Jaz sem
samo brleča luč,
ki vsrkava svoj
poslednji sok.
Zdaj še veter
pozibava mojo žalost,
kot da hoče,
da ugasne prej, da izhlapi
vsa življenjska moč.
Tih, tiho
dogoreva in ves predviden
boj bo le obred nemega
slovesa.

V.
A sem
kljub vsemu bogatejši
od vas, ki ne poznate
pesmi smrti.
Z njo sklenila sva zaroto:
pomočnik njen bom,
ko nad mano bo izvedla svoj
obred.
In vi,
ki slepo v zaklonu
čakate na moj poslednji dih?
Vaš čas bo hud.
Se smrt ne bo pustila,
da bi pozabili nanj.

Žalost

Kar vihar
ni opravil
storili so sodniki
nezaslišanih obredov.
Z mano je samo še
žalost
s svojo skrotovičeno
podobo,
ki v tem trenutku
izgublja svoj pomen.
V meni

se vali samo še
dim požganih trav.
Ostali bom tu
na pragu svojih dni.
Naj žalost z mano
nerebe vse spomine.

Nekdo v meni umira

Nekdo
v meni umira,
nekdo v meni kliče.
Nekdo se v meni
opoteka, ihti.
Nekdo,
se vedno spet ponižuje
in prosi
trenutek svobode.
Pa mu ne pustim,
da bi pogledal
iz mojih
temnic,
ne pustim, da bi videl
moj dan.
Ne pustim, ne pustim,
ker vem,
da bi naposled
umrl in ker vem,
da bi moj prostor skrivnosti
za vedno ostal prazen.

Morda slutim

Prazno je,
prazno na tem našem svetu.
V praznini svoje tesnobe
hodim in iščem, iščem
cilj svoje poti,
čeprav vem,
kje in kako bi ga našel.
A raje blodim po svoji
samoti,
oklenjen vere,
da imam prav
in nočem, nočem do kraja
svoje poti.
In ne vem zakaj.
Morda slutim,
da sem že čisto na robu.

Stiska

Nesmisel
se je pritihotapila
na tihnik mojih misli
in ubija voljo mojega
hotenja.
Zdaj me stiska že v zenicah
in blede pogled moj.
Ne morem več ustaviti
te dušeče sile,
ki krči mojo bit in me
suoča s smrtjo.
Previd konca koncev
je edino še resnično dejstvo.
V njem se še spoznavam
in vidim, svoj brezupni boj
z okoljem, ki me grabi vase.
Edini izhod je le še vdaja,
da pobegnem s časom in zapustim
svoj jaz na pragu prejšnjih dni
in grem v korak s silo
nemislečnih tkiv.

V izhlapi strugi reke mojih misli
pa vendar ostaja sled hotenja.
Ali bo za tem počitjem, ki polni
vsebinsko iznajdbi tega nič,
nekoč spet vzklila
kal ljubezni?
Ne vem, ne vem.
Naj čas več ne dopušča
in tudi čustvo, zadušeno
in steptano v prah,
nima več moči, veljave,
da bi vsaj videl v brezup,

In bijejo plat zvona

Cujte, zvonovi pojo,
mrtniški zvonovi pojo
že sto let in še več
in oznanjajo našo smrt.
Grobarji
kopljejo jamo za jamo
in čakajo
belih krst,
da jih zagrnejo
s črno prstjo.
Pa je dan tako dolg,
tako strašno dolg,
da ne dočakajo
napovedanih sprevodov.

Nekomu povedati

Povedati,
nekomu povedati,
kaj je narobe,
nekomu zaupati
svoje tegobe,
je lepo,
vsak malo odleže.
Pa je hudo,
če nimaš nikogar,
je hudo,
če še zemlja molči
in v ljudeh ni odmeva
in te ni v njihovih očeh.

Naj bom pokoren

In pravijo
naj bom pokoren:
če jo dobim po levem,
naj nastavim še desno lice.
Tako je menda prav.
Morda je res,
vsaj obraz ne bo postrani.
A kljub vsemu
častim obraze
s spahnjeno čeljustjo,
čeprav malo takih je med
nami.

Večje kulturne prireditve na Jesenicah od 1. 1. do 30. 6. 1972

GLEDALISKE PREDSTAVE:
2. januarja E. O'Neill: Strast pod brest — režija in scena Bojan Cebulj.
Ponovitve: 3. 1., 9. 1., 16. 1., 19. 1., 20. 1. (Radovljica, 21. 1. (na Bledu), 11. 2. (dvakrat);
12. februarja T. Partljič: Naj poje čuk — gostovanje Pri-morskega dramskega gledališča.
26. februarja P. Ustinov: Komaj do srednjih vej — pre-miera, režija Jože Vozny, scena Bojan Cebulj.
Ponovitve: 27. 2., 4. 3., 5. 3., 10. 3., 12. 3., 25. 3. (v Podnartu), 26. 3. (na Breznici), 30. 3., 6. 4. (Boh. Blatrica), 21. 4., 25. 5., 26. 5. (Velenje);
1. aprila Jacques Deval: Etienne Z, režija Stanka Geršak, scena Jože Bedič.
Ponovitve: 2. 4., 8. 4., 9. 4., 16. 4., 23. 4., 14. 5. (Breznica), 22. 5. (Gorje), 4. 6. (Dovje);
19. aprila M. Holakova: Ura pravljic Pepelka — režija Vera Smikavec, scena Jože Bedič.
Ponovitve: 20. 4., 23. 4., 7. 5., 11. 5., 14. 5. (Breznica), 7. 6. (Gorje);
22. aprila B. Shaw: Pygmalion — gostovanje SNG Drame iz Ljubljane;
21. junija F. Kozak: Vida Grantova — režija in scena Bojan Cebulj.
Ponovitve: 22. 6., 24. 6., 25. 6.;

RAZSTAVE — Delavski dom Jesenice:
od 5. do 16. februarja DOLIK — kolektivna slikarska;
od 27. 4. do 6. maja slikar France BOLTAR;
od 19. do 27. maja razstava otroške risbe;
od 19. do 27. maja filatelistična razstava (velika dvorana);
od 3. do 11. junija foto-reportažni zapis fotoamaterja Fran-cija Sluga — Planica 1972;
od 17. do 28. junija — akad. slikar Roman Savinšek;
od 17. do 28. junija — umetnostno oblikovni kovaški izdelki mojstra kovačije Joža Bertončija (v čitalnici);

RAZSTAVE IZVEN JESENIC:
od 19. maja do 9. junija samostojna slikarska razstava člana DOLIK — Toneta Tomazina v Kranju;
od 10. do 20. junija — Lo Dolikovec na republiški raz-stavi likovnih del slikarjev amaterjev v Krškem;
PRIPOMBA: Vse razstave so v organizaciji DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice in jih odpirajo s kratkimi koncerti.

KONCERTI — GLASBENA MLADINA (organizacija ZKPO):
26. januarja: SWISS FESTIVAL TRIO
23. februarja: SLOVENSKI OKTET (za mladino)
23. februarja: SLOVENSKI OKTET (za odrasle)
30. marca: KONCERT OPERNIH ARIJ — izvajalci solisti ljubljanske Opere (za odrasle);
5. maja: srečanje z našimi zbori (nastopilo šest instrumen-talnih in vokalnih ansamblov);
5. maja: Srečanje z našimi zbori (II. del — nastopilo šest zborov);
16. maja: ANSAMBEL PALOMA

3. junija KONCERT DVEH HARMONIKARSKIH IN TAM-BURASKEGA ORKESTRA IZ KARLOVCA;

OSTALI KONCERTI:
24. februarja — SLOVENSKI INSTRUMENTALNI KVIN-TET;
24. februarja — SLOVENSKI INSTRUMENTALNI KVIN-TET (v organizaciji SD Jesenice);
14. marca — SHOW LJUPKE DIMITROVSKE (v organiza-ciji Slovenija koncert);
15. aprila: PRVI GLAS GORENJSKE (v organizaciji Stereo klub — Zirovnica);
19. aprila — OTO PESTNER (v organizaciji TK ZMS Zele-zarne);
20. aprila — KONCERT mladinskega zbora Blaž Arnič in mladinskega zbora osnovne šole Prežihov Voranc (v organi-zaciji obeh zborov);
15. junija — zaključni KONCERT učencev glasbene šole Jesenice (v organizaciji šole);

ZALOŽNIŠKA DEJAVNOST (KUK Tone Čufar):
LISTI — 7. številka kulturno umetniške priloge Zelezarja — februar 1972;
LISTI — 8. številka kulturno umetniške priloge Zelezarja — maj 1972;
Slavko Savinšek: POREDNI SMEH — izbrane otroške pesmi;
Benjamin Gracert: IGRA — izbor pesmi (samozaložba).

Predstavljamo tri sodelavce LISTOV - jubilate

Emil Cesar 45 - letnik

EMIL CESAR je bil rojen 16. avgusta 1927 v Ljubljani v železničarski družini. Po osvoboditvi je v Ljubljani končal tudi gimnazijo in slavistični oddelke na filozofski fakulteti. Najprej je bil profesor v Kamniku, kjer je bil med ustanovitelj Kamniškega zbornika, v katerem je objavil tudi svoja prva prispevka iz literarnozgodovinskih raziskav o pesniku Antonu Medvedu. Kasneje, ko je bil premeščen kot profesor v Ljubljano, je začel resno razmišljati o obdelavi nekega določenega obdobja. Močno pod vplivom preživelega obdobja slovenskega narodnoosvobodilnega boja, se je odzval prijateljskemu nasvetu prijatelja in tovariša Maksa Krnčelja-Matiše in se lotil zbiranja in obdelave svoje prve knjige, zbrano delo Boga Flandra-Klausovega Jože, BATALJON. Že tedaj je želel kritično in celovito prikazati literarne napore v NOB in njihov pomen za slovensko zgodovino. Med prvimi, ne le med Slovenci, je hotel preiti od informativnega pisanja k temeljitejšim literarnozgodovinskim raziskavam tega obdobja. Hotel je podati z znanstvenimi merili globljo podobo in če le mogoče tudi oceno posameznih del. "avedal se je, da se je le na ta način mogoče lotiti globljih ocen in analiz posameznih literarnih ustvarjalcev. Tako delo pa je seveda zamudno in počasno, ker zahteva veliko natančnost, ki naj bo osnova za večje, trajnejše delo.

Doslej je Emil Cesar izdal sedem knjig, med katerimi so najbolj pomembne: Zbrano delo Boga Flandra-Klausovega Jože, BATALJON, Zbrano delo Karla Destovnika Kajuha (dvakrat), zlasti pomembna je zadnja izdaja (1971) z izredno obsežnimi in z dragocenimi podatki opremljenim komentarjem za predvojno napredno mladinsko gibanje, (knjiga je izšla v sredini decembra 1971, in je danes že razprodana!) ter antologija partizanske proze PREBUJENJE, z literarnozgodovinskim uvodom. Napisal je tudi nekaj deset krajših in daljših razprav, objavljenih v različnih publikacijah. Pripravljena za tisk pa je tudi knjiga z literarno in slikarsko zapuščino Viktorja Gregorčiča, za katero je zbral in uredil gradivo ter napisal uvod. Uredil je tudi Kajuhovo spominsko sobo v Šoštanj.

Za svoja dela je bil naš jubilar trikrat nagrajen: leta 1965 s Kajuhovo nagrado založbe Borca za prvo knjigo Zbranega dela Karla Destovnika-Kajuha; leta 1968 s Kajuhovo nagrado občine Velenje za prispevek k raziskavi predvojne napredne gibanja v Saleški dolini, za ureditev Kajuhovega zbranega dela, za raziskavo pesnikovega življenja in dela ter za ureditev Kajuhove spominske sobe v Šoštanju; leta 1972 nagrado Osvobodilne fronte slovenskega naroda občine Ljubljana Vič-Rudnik.

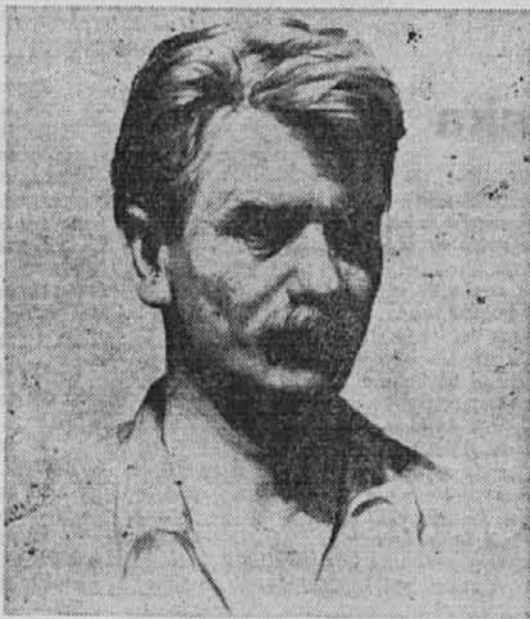
Profesor Emil Cesar je član kulturno umetniškega kluba Tone Čufar Jesenice in redni sode-

lavec in svetovalec kulturno umetniške priloge Zelezarja — LISTI. V načrtu ima še velika dela — med drugim ima v zamisli antologijo slovenske partizanske in taboriščne-izseljeniške poezije, nadalje antologijo evropske poezije odpora in še in še. Naš jubilar sodi med vidnejše jugoslovanske literarne zgodovinarje določenega obdobja, zato smo toliko bolj ponosni, da je tudi naš sodelavec in prijatelj.

Jaka Torkar 40 - letnik

JAKA TORKAR je bil rojen 23. julija 1932 v Lescah, sedaj pa živi in dela kot svobodni umetnik na Jesenicah. Po diplomu na akademiji za likovno umetnost v Ljubljani in specialnem študiju grafike pri Božidarju Jakcu, je nekaj časa služboval kot likovni pedagog na jeseniških šolah, kasneje pa je postal svobodni umetnik.

Prvo obdobje v svojem svobodnem poklicu, se je predvsem uveljavil kot oblikovalec panoramsko-geografskih slik za turistične prospekte, kar je bilo še izrednega pomeni za Gorenjsko. Med njegove najbolj kvalitetne sodijo: turistični prospekt treh dežel (Gorenjska, Koroška, Karnija), turistični prospekt Kranjske gore, Maribora in slovenske obale. Izkazal pa se je tudi kot imeniten oblikovalec plaket in spominskih značk — Finžgarjeva bralna značka in plaketa, Čufarjeva plaketa, Gregorčičeva plaketa, plaketa železarja itd. V tem prvem obdobju njegovega umetniškega ustvarjanja pa nedvomno pomeni višek relief — umetniško plastična upodobitev poti, razvoja in borbe delavstva — na pročelju sejne dvorane občinske skupščine na Jesenicah. Relief, ki je dolg skoraj osem metrov in visok čez en meter v svoji kompoziciji zajema 43 figur. Prikaz njegovega ustvarjanja v tem obdobju pa ne bo popoln, če ga ne omenimo kot imenitnega ilustratorja ilustrirane povesti o železu po besedilu dipl. inž. Avgusta Karbe, slikarice Od fužin do železarne, za katero je vsebino napisal dr. Aleksander Rjanczev in povesti Tone Čufarja Tovarna. Kot samostojna umetnina je njegova ilustracija Klinarjeve Kantate. Kljub takemu delu, ki je zahtevalo ogromno časa, pa je večkrat sodeloval s svojimi slikami na kolektivnih slikarskih razstavah Društva slovenskih likovnih umetnikov. Na eni od teh razstav, so bila tudi njegova dela izbrana za razstavo v Beogradu in Subotici.

Vsa ta pestra in obsežna ustvarjalna pot slikarja in kiparja, je bila za njega velika likovna šola, ki je od njega zahtevala ogromno časa in napora. V zadnjem času pa se Jaka Torkar vedno bolj uveljavlja kot odlični portretist (vsi trije portreti jubilarov so njegovo delo), uspešno se vključuje tudi v različne slikarske kolonije in nemalo krat nas preseneti tudi z umetniškimi slikami v različnih grafičnih tehnikah ali olju ali akvarelu, kar nedvomno kaže, da se vedno bolj nagiba k individualnemu umetniškemu izpovedovanju.

Za svoje umetniške dosežke, predvsem pa za relief v sejni sobi občinske skupščine na Jeseni-

cah, je v letu 1971 prejel Prešernovo nagrado gorenjskih občin. Tudi on je član kulturno umetniškega kluba Tone Čufar in sodelavec LISTOV.

Miha Klinar 50 - letnik

MIHA KLINAR, svobodni književnik, je bil rojen 13. julija 1922 na Jesenicah. Po osvoboditvi je opravljal razna uredniška oziroma publicistična dela, kasneje pa je postal svobodni umetnik — književnik. Vsa ta leta je uspešno deloval kot pesnik, pisatelj, prevajalec in publicist. Zelo zavzeto pa se je ukvarjal tudi s proučevanjem in zapisovanjem zgodovine naprednega delavskega gibanja in narodnoosvobodilne borbe na Jesenicah in Gorenjskem.

Že od gimnazijskih let dalje oblikuje pesmi in krajša ali daljša prozna dela. Njegove pesmi že od vsega začetka izražajo odpor in obsodbo krivic in zatiranja, še prav posebno pa z vso začetniško preprosto izrazno močjo, v času okupacije obsodi teror in nasilje. Tudi kot partizan je marljivo ustvarjal partizanske pesmi in krajša priložnostna prozna dela. S svojo partizansko liriko se uvršča med najbolj plodne pesnike tega časa.

Po osvoboditvi je nadaljeval s svojim literarnim ustvarjanjem in je napisal številne pesmi in prozna dela, razen tega pa je ogromno delal pri zbiranju in zapisovanju zgodovine. Uspešno se je uveljavil tudi kot prevajalec napredne poezije (Bertolt Brecht, Pablo Neruda, Jifi Wolker, Vitezslav Nezval). Svoje pesmi, krajša in daljša prozna dela in zgodovino je objavil v številnih revijah in časopisih. Prve njegove pesmi so izšle pod naslovom BATALJON leta 1945, zbirka ZELENI TORZO pa leta 1958. V sam vrh njegove pesniške ustvarjalnosti pa sodi RDEČA KANTATA, ki jo je spenil za 20-letnico vstaje in ki jo je za pevski zbor in pihalni orkester uglasbil Radovan Gobeč. V tem času pa pripravlja svojo tretjo pesniško zbirko. Med daljša prozna dela — zgodovinske romane sodijo: ČAS NA BREZCESTJU; SIVO MEŠTO; TIGROVEC ZEF; CESTA, CESTJA IN RAZPOTJA. Njegovi verzi tudi krasijo številna spominska obeležja iz NOB in delavskega gibanja. V novejšem času je bil med pobudniki in ustanovitelji kulturno umetniškega kluba Tone Čufar, katerega predsednik je od ustanovitve. Kot literat soureja kulturno umetniško prilogo Zelezarja LISTI in kot mentor-svetovalec veliko deluje med mladimi besednimi ustvarjalci.

Kot zelo ustvarjalen književnik, zgodovinar, prevajalec, mentor-svetovalec in kulturni delavec, je naš jubilar letos kandidat za občinsko Čufarjevo plaketo, hkrati pa kandidat za Prešernovo nagrado gorenjskih občin za leto 1973.

VSEM TREM JUBILANTOM ISKRENO CESTITAMO K NJIHOVEMU ŽIVLJENJSKEMU JU. BILEJU IN JIM ŽELIMO VSE NAJLEPŠE TER SE MNOGO USTVARJALNOSTI V KORIST SLOVENSKE KULTURNE TVORNOSTI.

Črtomir Šinkovec

Kako je zajec ukanil lisjaka

V Trnovskem gozdu je živel lisjak. Neusmiljeno je davil zajce in moril po kokošnjakih, ugonobil je vse, kar je dosegel s šapami in zobmi. Zajci in perutnina so živeli v večnem strahu za življenje. Zato so se zbrali, posvetovali in svetovali lisjaku:

»Imej usmiljenje in nehaj s krvoločnim pobijanjem. Vsak dan ti bomo poslali po eno žival, da se boš nasitil.«

Lisjak je obilzovaje se poslušal zajčjo in pernatu srenjo, potem pa pristal na ponudbo.

Zajci in kokoši so za ceno varnosti in miru vsak dan žrtvovali iz svoje srede po eno žival. Tako je prišel na vrsto tudi stari zajec. Nič preveč se mu ni mudilo v lisjakovo žrelo, zato je počasi skakljaj — malo naprej, malo nazaj — po gozdu proti lisjakovemu brlogu. Premišljeval je, kako bi se rešil.

»Pozno prihajaš!« je bevsnil lisjak.

Zajec pa mu je odgovoril:

»Nisem jaz kriv, da prihajam tako pozno. Na poti sem srečal najbolj krvoločnega lisjaka. Izpustil me je šele, ko sem mu obljubil, da se nemudoma vrnem. Lisjak namreč čaka na mojo vrnitev in, ker nočem pojesti besede, te prosim, da mi to dovoliš.«

»Kdo je ta prismoda?« zarenčil lisjak. »Tako mi ga pokaži!« Zajec, stara buča, je odpeljal lisjaka do globokega tolmuna in mu dejal:

»Lisjak naj izvoli samo pogledati!«

In res je lisjak ugledal v tolmunu lisjaka — lastno podobo — se s silno jezo zaletel vanj in štrbunknil v tolmun. Plavati ni znal, pa ga je hitro požrla globina.

Zajec pa je veselo odskakljaj med zajce in perjad in jim naznanil, kako je ukanil pogoltnega lisjaka. Takoj nato so priredili veliko veselico in slavili zajčvo zmago in svobodo tako glasno, da je odmevalo daleč po gozdu.

Potovali so Sonce, Zima in Veter

Po svetu so odšli trije prijatelji: Sonce, Zima in Veter. Na poti iz vasi na polje so srečali kmeta. Ta se jim je odkril, jih lepo pozdravil in odšel dalje.

»Prijazen človek,« reče Sonce. »In prav mene je pozdravil. Grejem mu njive in travnike, zato mi je hvaležen.«

»Nikakor ne!« pravi Zima. »Mene je pozdravil, hvaležen mi je, da mu pokrijem zemljo s snežno odejo, da se odpočije in spomladi znova ozeleni. Nedvomno je meni najbolj hvaležen, meni velja njegov pozdrav.«

»Domisljavo pa takal!« prine Veter. »Vaju da je pozdravil? Meni, vem, je najbolj hvaležen. V sončni pripeki mu hladim razpaljena polja in oznojeno čelo, sušim mu seno in žito ter vso dolgo zimo poganjam mlin na veter, da si melje žito in peče kruh.«

Prepirali so se precej časa in niso se mogli zediniti. In je Sonce reklo:

»Pohitimo, da kmetiča dohitimo. Vprašali ga bomo, komu izmed nas je veljal njegov pozdrav.«

Hop-hop, švrk-švrk, hu-hu — dohiteli kmeta. Sonce ga brž vpraša:

»Povej nam, preljubi kmet, koga izmed nas si prejel tako lepo pozdravil?«

Kmet se dobrovoljno nasmehne.

»Koga naj bi lepše pozdravil kot tebe, Sonce? Vse leto mi greješ njive in travnike, da zelene, cveto in zore.«

Zima, ki je bila nevoščljiva, se je namrdnila in dejala:

»Nehvaležen si, kmet! Mar jaz nisem vredna tvojega pozdrava za vse, kar ti storim dobrega?«

Kmet je pomislil in se v zadregi popraskal za ušesom:

»Za božjo voljo, Zima, tebe naj bi bil pozabil? Tega pa že ne. Tudi tebe sem lepo pozdravil. Niti za trenutek nisem pozabil, koliko dobrega storiš meni in moji zemlji.«

Veter, ki je stal ob strani in vse slišal, se je napihnil, vendar še za trenutek zatajil jezo ter kmeta povprašal:

»Kaj pa jaz? Ali ti nisem prav jaz storil največ dobrega, pa si pozdravil Sonce in Zimo, mene pa spregledal kot nepotrebnega nič.«

Kmeta je za hip obšla zadrega, vendar veselo pravi:

»Ljubi Veter, zares sem tebe najiskrenejše pozdravil, saj me prijetno hladiš, kadar nima usmiljenja Sonce, sušiš mi seno in žito ter odnašaš sneg, kadar ga na poti na debelo nanese Zima; najbolj pa sem ti hvaležen, ker mi poganjaš mlin, kadar so zamrznjene vode. Če bi sredi najhujše zime ne mogel zmlati žita, bi mi utegnili otroci pomreti od glada. Zares, Veter, tebi sem najbolj hvaležen!«

Tedaj pa se je Sonce od zavisti razgredo in žgalo, vihrala je stara Zima, Veter pa je zapihljal od veselja, hladil vročino, preganjal mrz, poganjal mlin, da je bilo dovolj kruha za vse lačne ljudi.

Valentin Polanšek

Sinica je zapela

Sinica je zapela
še v zimskem molku vsa vesela,
na moje okno se je usela,
kot bi mi pravil priletela.
Cuj, konec bo gladi, trpljenja,
pomlad bo zdaj vsega življenja!

Sinica je zapela,
iz duše mi bolest je vzela,
srce prijetno pa ogrela,
ko je radostno žvrgolela:
v bližini tvoji bom žvela,
v zahvalo ti ljubó žgolela.

Sinica je zapela,
na bližnjo vejo odletela,
iz srca pesem je privrela
in moja duša je želela:
Ljudi naj bi povsod učila
hvaležnosti ta pesem mila!

Čebela

Res, pomlad se je začela,
ker čebela
vsa vesela
iz panja je zletela
tja nablížnji breg,
kjer se stara sneg.
Z zalih lic
prvih cvetic
je zabrnela:
Ti si tudi zdrav in mlad,
pojdi spet veselo
na vsakdanje delo,
da bo vsak imel te rad,
tudi zate je pomlad!

Ples metuljev

Mi nismo balončki,
smo mladi citrončki,
se v soncu vrtimo,
prestrečno živimo.

Mi nismo zvončki,
smo mladi citrončki,
se v soncu igramo,
se radi imamo.

Smo Tinčki, smo Tončki,
živahni balončki,
začarani zvončki —
smo mladi citrončki!

Zlata pesem

Pevodnja kukavica,
Pevci: kosi in penice,
pa kraljiček in sinice,
lastovka, škranček —
in sosedov Franček.
Glej, spominčica zapleše!
Jurčki, zvončnice sledijo,
se marjetice smejiyo,
ker je naša Metka
ljubka kakor cvetka!

Rad jo vam prinesem
tole zlato pesem,
da bi zdaj spomladi
se imeli radi!

Spričevalo

Otroci veseli
domov so hiteli,
tam lepe rede iz spričevala
staršem našeli.
A mati je dejala
in zraven se smejala:
»Koliko bi bilo drugače,
ako naloge domače
bi sami naredili!«
Po očetu so otroci stekli
in obema rekli:
»bolj pridni bomo vsi
bodoče dni!«

Prvič na morju

Bil je sinček
zdaj veliki za činček
dolge noči,
dolge dni,
tedne tri
na Jadranu tam
brez staršev — sam.
Vrnil domov se je rjav,
nasmejan in zdrav.
Temu, kar pripoveduje,
vse začudeno prisluškuje:
Večja, kot so sosedovi hribi,
priplaval je velikanska barka,
večja, kot je bajta, kjer je Zarka.
Sonce se zvečer kar v morje skrile,
da se od vročine spočije.
Nebo in morje se skupaj držita,
da se ne zgubita.

Črtomir Šinkovec

Potica

Na sam prvi maj z novico
presenetil nas je ded:

»Spekla mati je potico
sladko kakor ajdov med.
Malčki, kdor jo hoče jesti,
naglo, naglo k nam v gosti
avtopostop po tisti cesti,
koder vozi polž z rogmi.«

Strašna jih prevzame nuja,
hrup je v hiši in živžav,
zadnji v kotu se obuva,
že jo vcvrejo prek dobav,
koder majske veter veje,
polž vozari mimo hiš;
končno ded se jim zasmije:
»Snedla je potico miš!«

Mačja abeceda

Mucke tri je te pomladi
naša muca odgojila,
črni so kot močeradi,
lačni bolj od krokodila.

— Daj nam, mama, pupe,
papel

nenasitni so mrmjavji,
kremplje brusijo ob cape
v toplem gnezdu na otavi.

Preden se na lov odpravi,
muca jim marljivo streže,
gnezdo skrbno jim pospravi,
špranje zamaši in reže.

V lovu vadi jih na miši,
vadi v skakanju in teku,
vadi v hoji jih po hiši,
pravi pravljice o mleku.

Za uspavanko jim prede,
greje s toplim jih kožuhom,
mačje uči jih abecede,
da, ko bodo šli za kruhom,

mačja jim modrost bo znana;
kaj je spreten lov na miši,
kaj je krt in kaj podgana,
kakšni so ljudje pri hiši.

Le kje se mudita

Le kje se mudita
lisica, lisjak
in sline cedita,
ko ves kokošnjak
za hišo ob gaju
vprašuje po vaju
in pitke in putke
in pure in race
spet videle rade
bi vajine tace.
Zakaj bi glad predla,
nič pila ne jedla,
v brlogu dremala
in z repom bingljala,
odkar naš Cuvaj
je hud kakor zmaj
in pihnil — pum-puml
bi vaju naš kum.

Roman Savinšek

Roman Savinšek: Slikar privatno

V mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah se je predstavil s prvo samostojno razstavo akademski slikar Roman Savinšek.

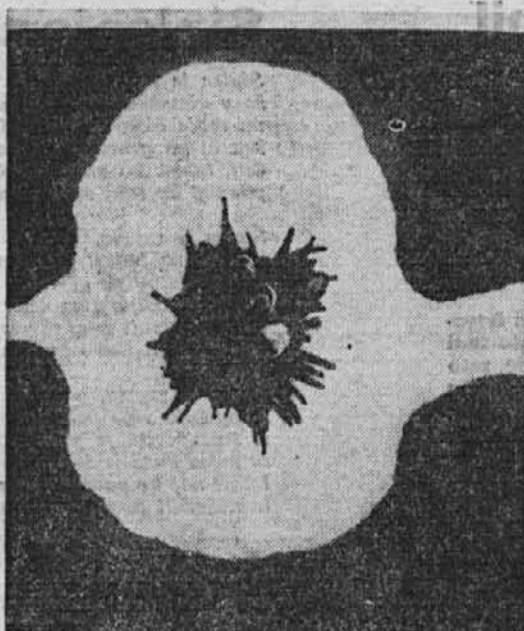
Razstavljeni dela sodijo v glavnem v čas avtorjevih likovnih prizadevanj zadnjih štirih let in nam predstavljajo mladega slikarja kot nemirnega iskalca v svetu sodobnih slikarskih struj. Medtem ko nekatera starejša dela delno še kažejo vplive Akademije (Marij Pregelj, Maksim Sedej), je v večini del Savinšek samostojen in svoboden izpovedovalec svojega notranjega sveta. Iz najbolj zrelih del je čutiti slikarjevo težnjo izraziti se v nekaj potezah. Sam si predstavlja slikanje kot eksplozijo čustvene napetosti. Morda prav zato slika zelo naglo. Poleg čopiča uporablja lopatice, slika z obema rokama, si pomaga z lahtni, poleg olja uporablja mešano tehniko, vse z namenom, da bi se lahko izrazil kar neposredneje, v kar najkrajšem času, da bi ne zbledela predstava, ki jo nosi v sebi. O barvah in kompoziciji v teh delih ne razmišlja zavestno. Slika je spontan umetnikov izraz. Zdi se, da se je temu hotenju najbolj približal v sliki, ki nosi naslov Don Kihot in sodi med slikarjeva zadnja dela. Odkriva nam slikarja, katerega glavno izrazno sredstvo je barva. S sestavljanjem barvnih ploskev nastaja kompozicija, ki je polna notranje dramatične napetosti. Naslovi del dokazujejo, da se Savinšek vsaj vsebinsko nikoli ne oddalji od stvarnosti, čeprav se zde nekatere slike povsem abstraktne.

Slediti slikarjevemu logičnemu razvoju je ob razstavljenih delih težko, ker posamezna obdobja v razvoju niso predstavljena. Vendar nam slike kot Poljub, Nastajanje, Nosečnost, Deklica s ptico, Slikar privatno itd., vse do Don Kihota kažejo slikarja, ki počasi opušča realistično opisovanje na račun neposrednejšega izraza svojega poudarjenega čustvenega odnosa do sveta. Sam pravi, da ne želi biti niti enoten niti moderen, temveč resničen in neposreden.

Poleg teh izrazito ekspresivnih kompozicij je zanimiva skupina stilno enotnih del vezanih na Železarno. Slike 21indra, Ohlajajoče jedro, Železarjevo srce in Tallina sodijo slogovno v strukturalizem, vendar jih slikar zavestno opredeljuje v realistično sfero, saj so nastale ob opazovanju pojavov, ki jih umetnik vsak dan srečuje v svojem okolju. V nasprotju s slikami, v katerih slikar teži za tem, da bi se izrazil z »enim zamahom«, je zanje značilna intelektualna kontrola, kompozicija in barvni kolorit sta preštudirana, slikanje dopušča predah. Slikar jemlje te vrste slikanje kot aktivni počitek.

Tretja skupina slik nam predstavlja Savinška kot slikarja, ki s skopimi linijami, v toplih barvah beleži vtise iz zunanjega okolja. Zdi se, da je to manj bistvena poteza zelo raznolike in nemirne slikarske osebnosti, ki se z linijami in barvami tudi igra in v igri pogosto naleti na slikarski problem, na katerem gradi dalje.

Skop pregled skozi razstavljeni gradivo nam predstavi Savinška kot nadarjenega slikarja, ki se izraža v velikih platnih, v olju in mešani tehniki in mu je najboljša figuratika, čeprav pogosto

Roman Savinšek: Ohlajajoče jedro

močno abstrahirana. Odlikuje ga izostren posluš za barvni izraz in kompozicijo, s katero poudarja zdaj čustveno napetost, zdaj harmonično sožitje barvnih gnot oz. pomembnost figur v slikarskem prostoru.

Savinšek ne kockira z nobeno trenutno moderno smerjo, temveč sledi svoji intuiciji, ki ne dopušča nelogičnih skokov, kakor tudi ne zlaganega vztrajanja pri enkrat odkriti obliki, ki bi utegnili biti deležna priznanja kritikov. Vztraja v svoji pravici iskanja in izražanja v prav takih linijah in barvah, ki mu jih narekuje njegova slikarska narava. Trdno verjame, da samo oblika, ki je posledica polne umetniške notranje angažiranosti more najti pot do gledalca.

Savinšek tako v nekem smislu ne hodi v korak s svojim časom, ne skuša »iznajti« v slikarstvu nekaj novega, žene ga predvsem potreba po izražanju, vsebina mu narekuje obliko.

S samostojno razstavo se nam Jeseničan Roman Savinšek predstavlja sedem let po diplomi. Čeprav vseh let ni porabil za slikanje, je razstava

vendarle nastajala tudi v tem na videz mrtvem času.

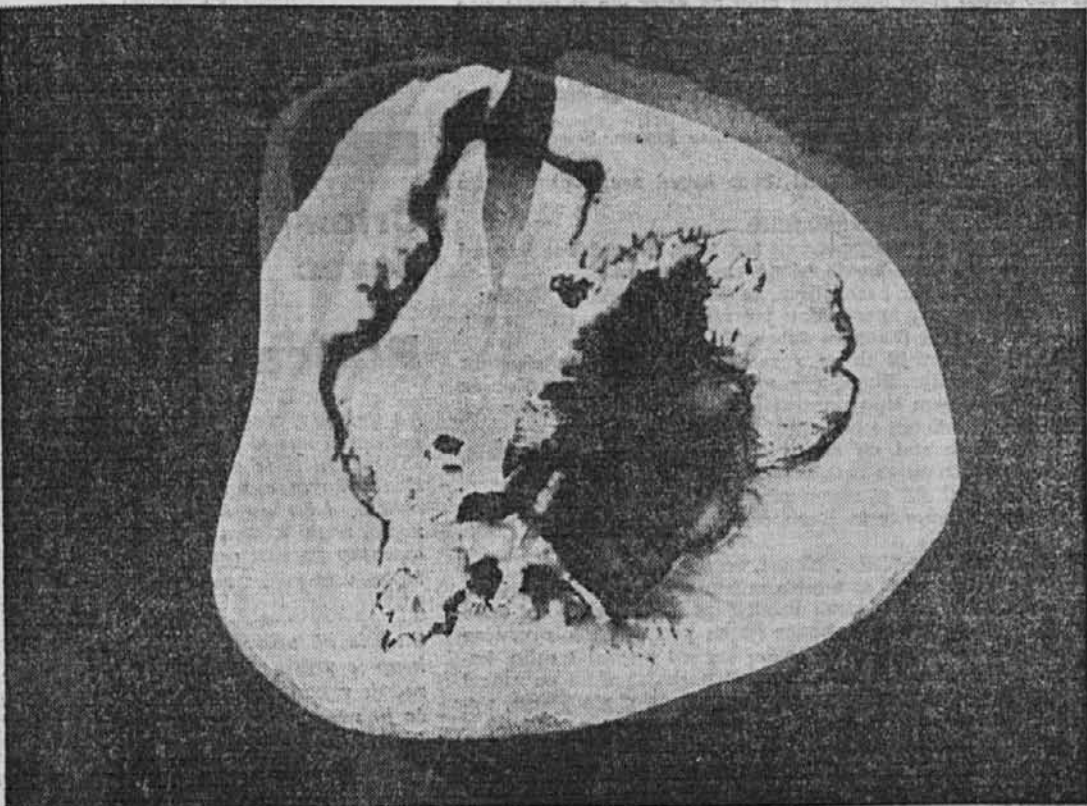
Dela zadnjih let so povsem neodvisna od šole, njihova slogovna heterogenost je posledica njegove nemirne, v več smeri razgibane slikarske nature, ki si je že v času študija poiskala take delovne pogoje, ki so dopuščali kar največ lastne iniciativnosti.

Razstava na Jesenicah je razkrila široko polje slikarjevih sposobnosti in hotenj in prepričani smo, da se bomo s Savinškovimi deli kmalu srečali tudi drugod. Maruša Avguštin

Roman Savinšek: Kopalec

Roman Savinšek je bil rojen 1. 6. 1939 na Jesenicah, kjer je obiskoval osnovno šolo in nižjo gimnazijo. Srednjo šolo je končal v Beogradu, Akademijo za likovno umetnost pa je obiskoval v Ljubljani, kjer si je izbral za profesorja akademskega slikarja profesorja Maksima Sedeja. Diplomiral je l. 1965. Po diplomi se je izpopolnjeval na študijskih potovanjih v Parizu. L. 1967 se je zaposlil na Posebni osnovni šoli na Jesenicah kot likovni pedagog. V l. 1971 se je povezal z jeseniškimi slikarji amaterji, združenimi v društvu Dolik, kjer uspešno deluje kot likovni svetovalec.

Roman Savinšek: Železarjevo srce